15 OKT.
2026

‘GEEN EXCUSES ZONDER DADEN’

Rapportage excuus-traject UHP-KOT

“ZIE MIJ, ZIE DE ANDEREN NAAST MIJ, ZIE ONS”

- Participerende Jongere

njr
nationale jeugdraad

VOORWOORD

Vanuit jongeren die meededen aan dit participatietraject

Tot een paar weken geleden voelden wij ons niet gehoord, gezien of geloofd. Wij droegen ons verhaal alleen en vonden het doodeng om hierover te praten, onwetend wat het met ons zou doen om onze ervaringen te delen en de verhalen van andere jongeren te horen. Toch besloten we om te gaan en juist dat heeft iets belangrijks bij ons in beweging gebracht.

Wij wilden meedenken omdat er nog steeds een groot misverstand bestaat over wat jongeren echt nodig hebben. Wij merken nog iedere dag wat het toeslagenschandaal en de uithuisplaatsing met ons en onze families hebben gedaan. Slechte gewoonten en problemen die in die periode zijn ontstaan, verdwijnen niet vanzelf. Zonder goede hulp en ondersteuning blijven deze gevolgen ons een leven lang bij.

Tijdens de gesprekken lukte het langzaam om woorden te geven aan ervaringen en gevoelens die lange tijd vastzaten. We merkten hoeveel kracht het geeft wanneer mensen luisteren en wanneer je andere jongeren ontmoet die delen van jouw verhaal herkennen.

In een welvarend land mag geldgebrek er nooit meer toe leiden dat een gezin uit elkaar valt. Wij doen dit niet om het verleden op te rakelen. Wij doen dit om te bouwen aan een betere toekomst, voor onszelf en met gelijke kansen voor iedereen. Deze excuses zijn daarom een kans om met ons en andere jongeren te werken aan die toekomst. Maar die kans laten we liggen wanneer excuses lege woorden zijn.

Aan jongeren die zich nog steeds niet gehoord, gezien of geloofd voelen, willen we meegeven dat jij gehoord mag worden, dat jij gezien mag worden en dat er naar jou omgekeken mag worden. Praat over je ervaringen met iemand bij wie jij je veilig voelt.

Met ons stopt het taboe. Wij laten onze stem horen voor de duizenden anderen, voor diegene wiens stem nooit gehoord is. Met ons verhaal geven we een gezicht aan alles wat er is gebeurd, en aan de gevolgen die jongeren nog iedere dag met zich meedragen. Wij willen dat mensen werkelijk zien wat er met ons is gebeurd en begrijpen wat dat vandaag nog steeds met ons doet. Aan de mensen die verantwoordelijk zijn, willen we daarom één zin meegeven.

Zie mij, zie de anderen naast mij, zie ons.

INHOUD

MANAGEMENT SAMENVATTING 4
AANLEIDING 6
OVER HET PARTICIPATIETRAJECT 8

RESULTATEN

EERDERE ERKENNING EN EXCUSES 16
DE WAARDE VAN EXCUSES VOOR JONGEREN 18
WAT MAAKT EXCUSES BETEKENISVOL 20
WAAR MOETEN DE EXCUSES OVER GAAN 23
DE VORM VAN DE EXCUSES 28
WIE MOETEN EXCUSES MAKEN 32
DOSSIERINZAGE 35

CONCLUSIE & AANBEVELINGEN 38

REFLECTIE EN ADVIES VAN NJR 42
DANKWOORD 45
BIJLAGE 46

Colofon

Dit rapport is opgesteld door NJR (Nationale Jeugdraad)

Op verzoek van het ministerie van Justitie en Veiligheid

15 oktober 2026

MANAGEMENT SAMENVATTING

Het kabinet wil excuses aanbieden aan jongeren die zijn getroffen door het toeslagenschandaal[1] en uit huis zijn geplaatst. Omdat zij het belangrijk vindt dat deze excuses voor jongeren daadwerkelijk betekenis hebben, heeft NJR (Nationale Jeugdraad) op verzoek van het ministerie van Justitie en Veiligheid een participatietraject ontwikkeld. In dit participatietraject stond de volgende vraag centraal: wat maakt excuses voor jongeren betekenisvol?

Tussen mei en oktober 2026 bevroegen we jongeren uit deze doelgroep naar hun ervaringen met eerdere excuses en naar wat ervoor nodig is om de komende excuses betekenisvol te laten zijn. We vroegen ze daarnaast naar hun ideeën over de inhoud én de vorm van excuses, over wat er wel of juist niet gezegd moet worden en over wie er precies excuses moet maken. Ook stelden we vragen over de voorgestelde maatregel rondom dossierinzage. In totaal vulden **151** jongeren uit de doelgroep een digitale vragenlijst in. Deze input hebben we vervolgens met een groep van 10 tot 14 jongeren in 3 fysieke sessies geduid en verder uitgewerkt.

Over de resultaten

Het is belangrijk dat de overheid aan jongeren zelf vraagt wat excuses voor hen betekenisvol maken. Eerdere excuses hebben hen namelijk niet altijd bereikt. Zo zegt **26%** van de deelnemende jongeren niets van eerdere erkenning of excuses gemerkt te hebben. De uitkomsten van dit participatietraject laten echter zien dat excuses voor jongeren uit de doelgroep een belangrijke betekenis kunnen hebben. Jongeren beoordelen dit belang gemiddeld met een **7** en meer dan de helft (**68%**) van de deelnemende jongeren ziet de excuses als een erkenning van het onrecht dat hen is aangedaan. Het is voor deze jongeren ook belangrijk dat fouten worden benoemd tijdens de excuses. Meer dan **63%** geeft dit aan. Het merendeel van de jongeren wil daarnaast dat excuses niet alleen gaan over het verleden maar ook over de toekomst. Enkel woorden zijn voor hen niet voldoende: ze willen geen excuses zonder daden. **65%** van de deelnemende jongeren vindt het extra belangrijk dat ze als onderdeel van de excuses meer hulp en ondersteuning ontvangen.

[1] *In dit rapport spreken we over het toeslagenschandaal in plaats van de toeslagenaffaire, omdat dit de voorkeur had van de deelnemende jongeren aan het participatietraject*

62% vindt het extra belangrijk dat niet alleen de overheid maar álle instanties die een rol hebben gespeeld excuses maken. Dat kan en moet op verschillende manieren. De jongeren binnen dit excuustraject vormen namelijk geen eenduidige groep. Zij verschillen in waar zij zich bevinden in hun verwerkingsproces: sommige jongeren zijn verder in het verwerken van de gebeurtenissen, anderen zijn daar (nog) niet en ervaren veel verdriet en boosheid. Jongeren zien de praktische uitwerking van de excuses dan ook verschillend voor zich. **De resultaten van dit participatietraject hebben wij samengebracht tot 7 concrete aanbevelingen:**

1. Richt de excuses rechtstreeks aan jongeren en zorg dat de excuses hen bereiken: Jongeren zijn bij eerdere excuses onvoldoende aangesproken of überhaupt niet bereikt. Spreek hen persoonlijk en begrijpelijk aan via meerdere kanalen en houd de excuses ook later toegankelijk.

2. Respecteer wat de excuses voor iedere jongere betekenen: De behoefte aan excuses verschilt per jongere. Geef jongeren de ruimte om zelf een moment en vorm te kiezen, ook als zij de excuses pas later of helemaal niet willen ontvangen.

3. Zie excuses als onderdeel van erkenning, maar werk daarnaast aan maatregelen waar jongeren écht om vragen: Koppel de excuses aan concrete maatregelen die écht aansluiten bij de problemen en behoeftes van jongeren: geen excuses zonder daden.

4. Benoem wat er is gebeurd en welke gevolgen dat heeft: Wees concreet over de gemaakte fouten, de verantwoordelijkheden en de rol van discriminatie, racisme en etnisch profileren. Erken de onschuld van kinderen en beschrijf wat dit heeft betekend voor hun leven, familie en vertrouwen in de overheid.

5. Bied verschillende vormen en goede begeleiding: Maak het mogelijk om de excuses bij te wonen, live of later te volgen, per brief te ontvangen of erover in gesprek te gaan. Help jongeren met duidelijke informatie, vervoer, vertrouwde begeleiding, een rustige plek en ondersteuning achteraf.

6. Laat iedere verantwoordelijke partij haar eigen rol erkennen: Erken gezamenlijk het falen van de keten en benoem per organisatie de eigen fouten en doorgevoerde veranderingen

7. Erken het leed van uithuisgeplaatste jongeren als onderdeel van het toeslagenschandaal: Verbind de excuses voor uithuisgeplaatste jongeren aan de ervaring van deze groep als onderdeel van de bredere context van het toeslagenschandaal. Zo blijf je dicht bij hun leefwereld.

Reflectie en advies van NJR

Als NJR zien we het als onze verantwoordelijkheid om ook onze reflectie op dit traject te delen. Daarom benoemen we in het slothoofdstuk welke punten volgens onze inschatting extra aandacht behoeven om excuses betekenisvol te maken. Deze reflectie en bijbehorend advies zijn gebaseerd op de input die we tijdens dit participatietraject hebben gekregen van jongeren en (lokale) organisaties in het veld die al langer met deze jongeren werken.

Daad bij het woord

Dit rapport is tot stand gekomen dankzij jongeren die bereid waren ons te vertellen wat zij hebben meegemaakt en wat er volgens hen belangrijk, soms zelfs noodzakelijk, is om excuses betekenisvol vorm te geven. Zij deelden hun ervaringen en adviezen met de verwachting dat deze serieus worden genomen.

Nu is het aan degenen die verantwoordelijk zijn voor de excuses en het herstel van deze jongeren om de daad bij het woord te voegen. Wij wensen hen hierin veel daadkracht en wijsheid toe.

AANLEIDING

De effecten van het toeslagenschandaal zijn enorm. Waar de maatschappelijke en politieke aandacht eerst vooral ging naar het handelen van de Belastingdienst en het herstel van gedupeerde ouders, kwamen de gevolgen voor (hun) kinderen pas later nadrukkelijk in beeld. Dat begon met een column in de Volkskrant in september 2021. Deze column omschreef de ervaringen van een gedupeerde moeder van wie de dochter uit huis was geplaatst. Het artikel riep vragen op over de mogelijke samenhang tussen het toeslagenschandaal en uithuisplaatsingen van kinderen van gedupeerde ouders, ook in de Kamer.

Uiteindelijk kreeg de onafhankelijke Commissie Toeslagen en Uithuisplaatsingen, onder voorzitterschap van Mariëtte Hamer, de opdracht te onderzoeken welke relatie bestond tussen het toeslagenschandaal en uithuisplaatsingen. Wat waren de gevolgen voor kinderen en gezinnen en welke lessen konden hieruit getrokken worden? De bevindingen zijn gedeeld in het *rapport* 'Erfenis van Onrecht'. Het rapport concludeerde dat financiële problemen, stress en instabiliteit door het toeslagenschandaal in veel gezinnen een belangrijke rol speelden bij problemen die tot uithuisplaatsing leidden. Volgens de commissie zou een aanzienlijk deel van de uithuisplaatsingen zonder het toeslagenschandaal, of bij eerdere onderkenning en stabilisatie van de gevolgen, niet hebben plaatsgevonden. Ook werd vastgesteld dat binnen de jeugdhulp- en jeugdbeschermingsketen de gevolgen van het toeslagenschandaal niet altijd voldoende werden herkend.

In reactie op de commissie-Hamer erkent het kabinet dat jongeren door de combinatie van het toeslagenschandaal en een uithuisplaatsing extra leed hebben ondervonden door toedoen van de overheid. Het kabinet wil gehoor geven aan de oproep om deze groep zelfstandige erkenning te bieden. Samen met jongeren en betrokken organisaties wil het kabinet zorgvuldig uitwerken hoe deze erkenning vorm krijgt. Daarbij moeten jongeren gezien en gehoord worden zodat de erkenning voor jongeren daadwerkelijk betekenis krijgt. Dit proces moet een basis voor excuses bieden. Het kabinet deelt de conclusie van de commissie-Hamer dat bij erkenning ook specifieke, toekomstgerichte ondersteuning hoort. Deze ondersteuning komt boven op de verbetering van de hulp voor alle kinderen die door het toeslagenschandaal zijn getroffen. Daarom werkt het kabinet aan een onderwijsvoorziening om hun toekomstperspectief te versterken. Ook wordt gewerkt aan begeleiding bij het inzien en bespreken van hun dossiers.

In het volgende hoofdstuk lichten we de opzet en doelen van het participatietraject en de opbouw van dit rapport toe.

OVER HET PARTICIPATIETRAJECT

De opdracht

Naar aanleiding van de kabinetsreactie op het rapport van de commissie Hamer heeft NJR, op verzoek van het ministerie van Justitie en Veiligheid, een participatietraject opgezet voor jongeren van wie de ouders erkend gedupeerd zijn van het toeslagenschandaal en die in de periode 2005-2021 uit huis zijn geplaatst. Dit rapport doet verslag van dit participatietraject waarin de ervaringen, behoeften en adviezen van jongeren centraal staan. Met deelnemende jongeren bedoelen we jongeren die de online vragenlijst invulden of aanwezig waren bij de fysieke bijeenkomsten.

De opdracht richtte zich op één centrale vraag: wat hebben jongeren nodig om de excuses als betekenisvol te ervaren? Het ministerie van Justitie en Veiligheid formuleerde dit als volgt: ''Het is dus noodzakelijk om de jongeren zelf te bevragen hoe de excuses er precies uit zouden moeten zien, wie de excuses zouden moeten aanbieden, op welke manier en op welk moment deze zouden moeten worden uitgesproken en onder welke voorwaarden dit voor hen betekenisvol is.''

Deze gesprekken moesten volgens de opdracht leiden tot conclusies en bouwstenen voor de uit te spreken excuses. Daarnaast werd gevraagd om inzichten voor de uitwerking van de dossierinzage.

Gezien de ingrijpende ervaringen van veel van deze jongeren stond gedurende het hele traject een zorgvuldige en veilige participatieaanpak centraal. De opdracht vroeg expliciet om een aanpak waarin jongeren en hun behoeften centraal staan, zij zich gezien en gehoord voelen in een veilige omgeving en er wordt gebouwd aan het herstel van vertrouwen.

Participatie aanpak

Onze aanpak gaat verder dan een goed georganiseerd participatietraject. Voor veel jongeren uit deze doelgroep is de overheid onderdeel van een geschiedenis vol stress, wantrouwen en onveiligheid. Daarom begonnen we dit traject bij de vraag wat jongeren zelf wilden en hoe we daar zo goed mogelijk op konden aansluiten. We vonden het belangrijk om oog te hebben voor de verscheidenheid onder jongeren en voor de verschillen in hun wensen en behoeften. Daarom startten we met een oriëntatie, waarin we in gesprek gingen met jongeren uit de doelgroep en met lokale initiatieven. Samen met hen toetsten we vervolgens onze benadering, de toon van de communicatie, het netwerk van partnerorganisaties en de opzet van de verschillende manieren om input op te halen. Deze inzichten vormden de basis om het traject op een betekenisvolle manier vorm te geven.

Gedurende het participatietraject konden jongeren steeds aangeven of en hoe ze (verder) betrokken wilden zijn. Zo konden ze op verschillende en opvolgende manieren meepraten in het proces, wat veel flexibiliteit vergde in planning en aanpak. Zo hebben we recht gedaan aan de verscheidenheid binnen de doelgroep. Bovenstaande heeft de volgende drie belangrijkste vormen van het verzamelen van input opgeleverd:

1. Online vragenlijst

Het primaire inputmoment is vormgegeven als online vragenlijst, die ontworpen is als een laagdrempelige en weinig belastende eerste route om jongeren te bereiken, eerste input op te halen en zicht te krijgen op welke jongeren openstaan voor verdere betrokkenheid. Uit de oriëntatie kwam naar voren dat veel jongeren de voorkeur hadden om ervaringen en behoeften anoniem te delen in hun eigen tijd. Een vragenlijst kunnen jongeren op afstand invullen en ze bepalen zelf wat ze wel of niet delen.

De vragenlijst is ontworpen in afstemming met jongeren uit de doelgroep, medewerkers van het ministerie van Justitie en Veiligheid en hun ketenpartners. De vragenlijst kon worden ingevuld tussen 15 juni en 25 september. Verspreiding vond plaats via sociale mediakanalen van NJR (ook middels betaalde advertenties), partnerorganisaties en de (persoonlijke) netwerken van zowel rolmodellen als lokale initiatieven. Via betrokken jongeren uit de doelgroep is er ingezet op een sneeuwbaleffect in online communities, Whatsapp-groepen, e.d.

Met de vragenlijst hebben we breed data opgehaald. Deze data vormt de inhoudelijke basis voor de verdieping op de inhoud en vorm van de excuses tijdens drie fysieke bijeenkomsten in september en dit advies. In de online vragenlijst konden jongeren aangeven of ze interesse hadden om verder in gesprek te gaan over de excuses door fysiek bijeen te komen met NJR en ambtenaren van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en het ministerie van Financiën. De complete vragenlijst is bijgevoegd in dit rapport als bijlage zie pagina 46.

Terwijl de vragenlijst beschikbaar was, is deze enkele keren aangepast. We hebben eerst gewerkt met veel open vragen, om jongeren zoveel mogelijk ruimte te geven en zo min mogelijk te sturen. Op basis van deze antwoorden zijn een aantal vragen opnieuw vormgegeven als meerkeuzevragen. Deze stroomlijning heeft de respons op de vragenlijst doen stijgen. Daarnaast is dit een manier om de resultaten kwantitatief te maken. Dit geeft een beter inzicht in hoeveel jongeren een bepaald standpunt delen, welke thema's breed leven en welke vooral bij een kleinere groep spelen.

De vragenlijst heeft **151** bruikbare reacties opgeleverd. Alle vragen in de vragenlijst waren vrijblijvend. Vragen mochten overgeslagen worden, ook de vragen over de demografische kenmerken van de respondent. Zo hebben we ook input verzameld van jongeren die zich niet comfortabel voelen bij het delen van bepaalde gegevens. In de analyse gebruiken wij percentages die berekend zijn over het aantal jongeren die die vraag heeft ingevuld. 24 reacties waren niet bruikbaar. Dit waren reacties die niet akkoord gingen met het verwerken van hun antwoorden en persoonsgegevens, antwoorden met onserieus en expliciet taalgebruik en reacties van jongeren die de vragenlijst doorklikte zonder antwoorden te geven.

De vragenlijst heeft niet alle jongeren binnen de doelgroep bereikt. Jongeren onder de zestien zijn niet vertegenwoordigd. Voor hun deelname was goedkeuring van een ouder of verzorger nodig, wat zorgde voor een extra drempel. Ook zien we een duidelijk verschil tussen het aantal mannen en vrouwen dat de vragenlijst heeft ingevuld. De campagne via sociale media kon door regelgeving niet specifiek op deze doelgroep worden gericht. Of jongeren de oproep te zien kregen, hing daardoor af van toeval en een algoritme. Sommige jongeren zagen de oproep, bijvoorbeeld via LinkedIn of TikTok, andere jongeren niet. .

2. Fysieke bijeenkomsten

Tijdens drie fysieke bijeenkomsten op 8, 15 en 22 september. Kwamen **10 tot 14** jongeren, NJR-medewerkers en ambtenaren van het ministerie van Justitie en Veiligheid en het ministerie van Financiën samen om de excuses verder vorm te geven. De groep jongeren bestond merendeels uit vrouwen en kende een diverse demografische samenstelling. De jongeren kwamen uit Almere, Amsterdam, Apeldoorn, Barendrecht, Hilversum, Rotterdam en Utrecht. Jongeren konden deelnemen zonder dat hun identiteit in de rapportage bekend werd gemaakt. Om hun anonimiteit te waarborgen, beperken we de beschrijving van de groep tot deze algemene kenmerken.

In de eerste bijeenkomst lag de nadruk op kennismaken, vertrouwen, het begin van ideevorming over de excuses, én de transparantie over het proces en de rol van de overheid daarin. Tijdens deze bijeenkomst was de data uit de vragenlijst zichtbaar op posters, zodat de jongeren dit konden doornemen. Aan de hand van deze posters werden de eerste wensenlijsten geformuleerd. In de tweede bijeenkomst was het zaak om nog concreter te worden. Jongeren gingen met een groepje langs drie tafels om, aan de hand van verschillende werkvormen, het te hebben over de vorm van de excuses, de inhoud en over wie de excuses moet maken. Ook dachten ze mee over vragen die zij wilden stellen aan de staatssecretarissen Claudia van Bruggen en Sandra Palmen die aanwezig waren tijdens de derde bijeenkomst. De derde bijeenkomst stond in teken van het gesprek met de staatsecretarissen. Deze sessie is georganiseerd om jongeren de kans te bieden vragen te stellen aan de bewindspersonen, en andersom. Tijdens de looptijd van deze 3 bijeenkomsten hielden we intensief contact met de jongeren via Whatsapp: ze ontvingen vooraf informatie over het programma en achteraf een terugkoppeling. Om hun deelname laagdrempelig en toegankelijk te houden, vergoedden wij hun reiskosten vooraf, door bijvoorbeeld hun treinkaartjes te kopen of vooraf de kilometervergoeding kosten te betalen. Tijdens de bijeenkomsten kregen jongeren een tegoedbon en eten.

3. Partnerbezoeken

Naast het directe contact met jongeren werkten we samen met professionals en organisaties die al een vertrouwensband met jongeren uit de doelgroep hadden. In totaal hadden we via e-mail, telefonisch of tijdens een bezoek contact met 29 lokale initiatieven, gemeenten en landelijke organisaties. Zij hielpen ons het netwerk te vergroten door jongeren te bereiken die minder zichtbaar zijn via reguliere kanalen en de vragenlijst te verspreiden. In sommige gevallen ondersteunde een vertrouwd persoon of rolmodel een jongere bij het invullen van de anonieme vragenlijst. Omdat organisaties de oproep ook zelfstandig binnen hun netwerk verspreidden, kunnen we niet precies vaststellen hoeveel jongeren via deze route zijn bereikt.

De gesprekken met deze professionals en organisaties hielpen ons om het veld, de drempels voor deelname en de behoeften van jongeren beter te begrijpen. We gebruiken deze inzichten bij het duiden van de resultaten en bij het formuleren van het aanvullende, ongevraagde advies wat in het laatste hoofdstuk beschreven staat. Hun inbreng is niet meegeteld als directe inbreng van jongeren en maakt geen deel uit van de genoemde percentages.

We noemen de betrokken organisaties in dit rapport niet afzonderlijk. Een aantal organisaties wilden het rapport eerst kunnen lezen voordat hun naam eraan werd verbonden. Omdat we deze mogelijkheid niet konden organiseren, hebben we ervoor gekozen om al hun bijdragen op dezelfde, niet-herleidbare manier te beschrijven. manier te beschrijven.

De doelgroep

De jongeren binnen dit participatietraject vormen geen eenduidige groep. Wat zij gemeen hebben, is ten eerste dat hun ouder(s) erkend gedupeerde(n) zijn van het toeslagenschandaal en ten tweede dat de jongeren zelf in die periode uit huis zijn geplaatst. Naast verschillen in demografische kenmerken, verschillen de jongeren ook in waar zij zich bevinden in hun verwerkingsproces. Uit onze verkennende gesprekken komt naar voren dat sommige jongeren verder zijn in het verwerken van de gebeurtenissen en graag meedenken over herstel, erkenning en excuses. Andere jongeren zijn daar (nog) niet en ervaren veel verdriet en boosheid.

Die verschillen bepalen mede wat er nodig is om de doelgroep goed te betrekken bij dit participatietraject.

Binnen jongerenparticipatietrajecten maken wij onderscheid tussen georganiseerde en ongeorganiseerde jongeren. Met georganiseerde jongeren bedoelen wij jongeren die actief zijn of zijn geweest binnen een organisatie, panel, lotgenotengroep of een ander participatief verband. Zij zijn goed bereikbaar via bestaande netwerken en hebben soms al ervaring met inspraak- of participatietrajecten. Ongeorganiseerde jongeren zijn niet structureel aangesloten bij zo een groep of verband. Daardoor zijn zij minder zichtbaar en moelijker te bereiken via formele groepen. We zoeken hen daarom op via plekken en mensen die zij kennen en vertrouwen, zoals jongerenwerkers, lokale initiatieven, rolmodellen in de wijken en ervaringsdeskundige jongeren.

Onze werkwijze bestond uit verschillende fases en benaderingsroutes om zowel georganiseerde als ongeorganiseerde jongeren te bereiken en betrekken. Zo zorgden we voor een brede en evenwichtige afspiegeling van de doelgroep.

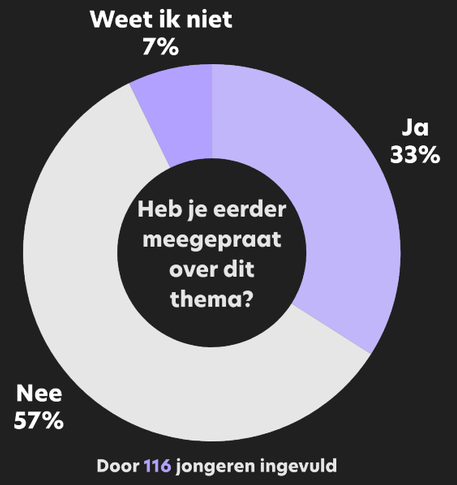
De vraag van het ministerie van Justitie en Veiligheid aan NJR richtte zich op jongeren en jongvolwassenen waarvan de ouders erkend gedupeerden zijn en die uit huis zijn geplaatst in de periode 2005-2021. Deze zorgvuldige formulering is gebruikt in de communicatie richting jongeren. Toch kan het voor onduidelijkheid hebben gezorgd. Je zou kunnen lezen dat het om twee groepen jongeren gaat: jongeren die geraakt zijn door het toeslagenschandaal, én jongeren die uit huis zijn geplaatst. Het is daarom mogelijk dat enkele deelnemers slechts één van beide ervaringen hebben; zij kregen te maken met het toeslagenschandaal of met een uithuisplaatsing.

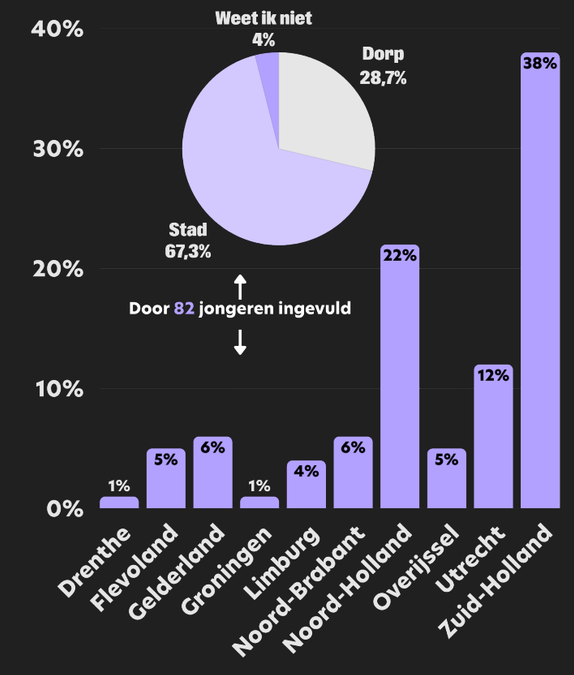
Tijdens het participatietraject kozen we er, in afstemming met het ministerie van Justitie en Veiligheid, voor om jongeren niet te laten bewijzen wat zij hadden meegemaakt. Het opnieuw delen van persoonlijke en mogelijk ingrijpende ervaringen kan als onveilig worden ervaren. In de vragenlijst, in Whatsapp-gesprekken en bij de opening van de fysieke bijeenkomsten benoemden we daarom expliciet dat het traject bedoeld was voor jongeren die te maken hadden of hebben gehad met zowel het toeslagenschandaal als een uithuisplaatsing. Op basis van deze herhaalde toelichting gingen we ervan uit dat de deelnemende jongeren tot de doelgroep behoorden. Daardoor is niet voor iedere deelnemer vastgesteld dat die binnen de afbakening viel. De inzichten uit de bijeenkomsten beschrijven daarom de inbreng van de deelnemende groep en kunnen niet zonder meer aan de gehele beoogde doelgroep worden toegeschreven. We kozen bewust voor meerdere routes om jongeren te bereiken en informatie op te halen. Daarmee wilden we voldoende jongeren uit de beoogde doelgroep betrekken en hun ervaringen en wensen vanuit verschillende bronnen meenemen in het advies.

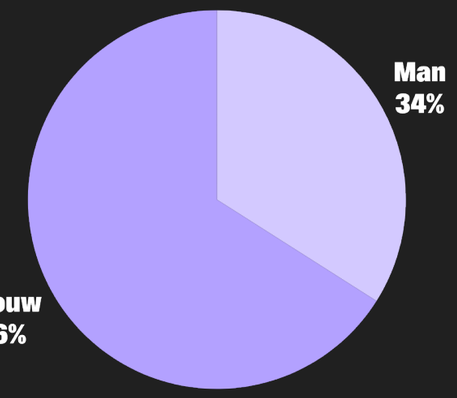
Deelname aan het traject was vrijwillig. Daardoor is het waarschijnlijk dat vooral jongeren hebben meegedaan die op dat moment bereid en in staat waren om over hun ervaringen en de excuses na te denken. Op basis van de resultaten kunnen we niet vaststellen dat zij anders tegenover excuses staan dan jongeren die niet deelnamen. De uitkomsten geven duidelijke richting aan wat de deelnemende jongeren belangrijk vinden, maar vertegenwoordigen niet vanzelfsprekend alle jongeren binnen de doelgroep.

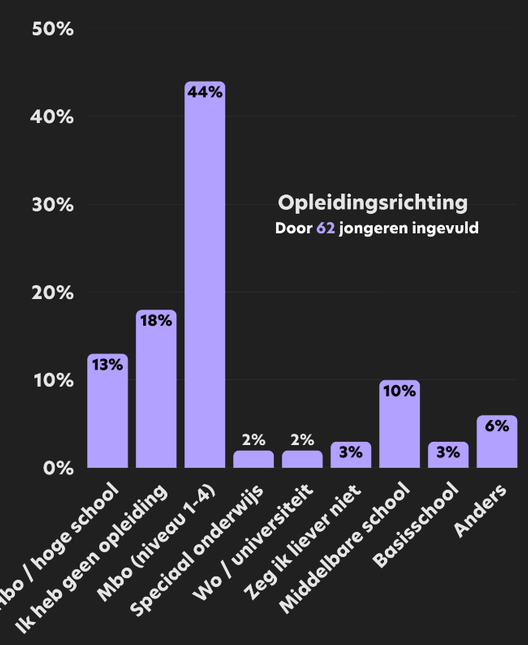
Zie hier de samenstelling van de gesproken groep jongeren
>>

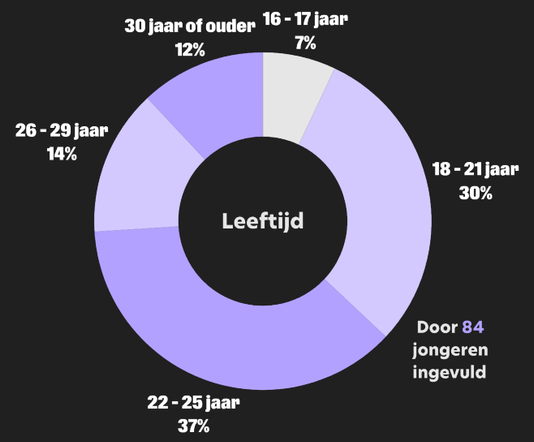
DOOR 151 JONGEREN INGEVULD

Opbouw van het rapport

Met dit rapport delen we de ervaringen, behoeften en adviezen van de jongeren die aan het traject hebben deelgenomen. We beantwoorden de vragen uit de opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid en geven ruimte aan onderwerpen, vraagstukken en punten van kritiek die jongeren tijdens de vragenlijst en bijeenkomsten zelf naar voren hebben gebracht.

Als eerst volgen de resultaten van het participatietraject in thematische hoofdstukken. We beschrijven wat jongeren zeggen over eerdere erkenning en excuses, wat excuses betekenisvol maken, inhoud en vorm van de excuses, welke partijen verantwoordelijkheid moeten nemen en wat zij naast excuses nodig hebben. Er is ook een hoofdstuk gewijd aan de dossierinzage. Binnen deze thematische hoofdstukken maken we steeds onderscheid tussen ‘’Dit zeggen jongeren’’ en ‘’Wat betekent dit?’’; “Dit zeggen jongeren” komt voort uit wat jongeren in de vragenlijst en fysieke sessies hebben gezegd, “wat betekent dit” is de vertaling van de opgehaalde input naar een advies die we als NJR op dit punt geven. Op basis daarvan brengen we in de conclusie de belangrijkste inzichten over de vorm en inhoud van de excuses samen. We sluiten af met een hoofdstuk waarin we reflecteren op de verhalen van jongeren, professionals, dit traject en de toekomst.

In dit rapport spreken we over ‘jongeren’, met jongeren bedoelen we de kinderen van gedupeerde ouders die door het toeslagenschandaal en de uithuisplaatsing zijn geraakt. Een deel van hen was toen kind en is inmiddels jongvolwassen of volwassen. Een deel van hen is nog steeds kind of jongere, een ander deel niet meer. In dit rapport gebruiken we het woord jongeren, omdat hun ervaring als kind of jongere centraal staat. We bedoelen daarmee dus: **jongeren van toen en nu.**

RESULTATEN

Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken lees je wat jongeren hebben gedeeld en wat dit betekent voor de komende excuses. Elk hoofdstuk heeft dezelfde opbouw.

Onder **‘Dit zeggen jongeren’** brengen we hun ervaringen, wensen en adviezen uit de vragenlijst en de fysieke bijeenkomsten samen. Deze opgehaalde informatie gaat over jongeren die naar eigen zeggen te maken hebben gehad met het toeslagenschandaal en uit huis zijn geplaatst. De percentages komen uit de vragenlijst en zijn berekend over de jongeren die de betreffende vraag hebben beantwoord.

Onder **‘Wat betekent dit?’** vertalen we bovenstaande informatie: wat leren we uit deze antwoorden, hoe verhoudt dit zich tot de vragen van het ministerie van Justitie en Veiligheid en welke adviezen volgen daaruit voor de excuses en het vervolg?

EERDERE ERKENNING EN EXCUSES

“Eerdere erkenning kwam te laat en was te weinig, daarnaast wist ik niet echt wat het was, ik heb nooit echt uitleg gehad”

De komende excuses volgen op eerdere erkenning en ondersteuning vanuit de overheid, zoals de excuusbrief van oud-premier Rutte, de kindregeling en gemeentelijke ondersteuning.

In dit hoofdstuk bespreken we wat jongeren hierover in de vragenlijst hebben gedeeld. In de vragenlijst vroegen we jongeren hoe zij deze eerdere erkenning en ondersteuning hebben ervaren. Hun antwoorden laten zien wat voor hen waardevol was en wat zij misten. Deze ervaringen helpen ons hun vertrouwen en verwachtingen bij de komende excuses te begrijpen en geven aandachtspunten voor de inhoud en vorm daarvan.

Dit zeggen jongeren

De vragenlijsten geven aandachtspunten voor de komende excuses. Van de bevraagde jongeren noemt **34%** de eerdere maatregelen onvoldoende, **17%** vervelend, **14%** kreeg er een dubbel gevoel bij en **28%** vond dat ze te laat kwamen. De brief van oud-premier Rutte werd onder meer als afstandelijk ervaren, met te weinig aandacht voor de kinderen zelf. Daarnaast geeft **21%** van de bevraagde jongeren aan nog midden in de problematiek te zitten, bijvoorbeeld door wachtlijsten voor hulp, financiële problemen, lopende juridische procedures of het ontbreken van een vaste woonplek.

“Het ging over wat ouders is aangedaan maar minder over de gevolgen van het kind”

Slechts **4%** van de jongeren zag de eerdere erkenning en excuses als prettig of fijn en slechts **8%** als belangrijk. Zij noemen onder andere dat het fijn was om te horen dat de schuld niet bij hen lag en dat de excuses hielpen bij het aangaan van het gesprek met hun ouders over problemen in het gezin rondom het toeslagenschandaal.

“Het waren de eerste paar stappen. Maar nog lang niet alle schade is gedekt”

Tegelijkertijd heeft **26%** niets van de eerdere erkenning of excuses gemerkt. Genoemd door jongeren is dat jongeren veel zelf op zoek moesten naar informatie en aanspreekpunten en dat het allesbehalve vanzelfsprekend was dat (weldegelijk beschikbare) hulp en ondersteuning actief werden aangeboden.

Wat betekent dit?

Uit de ervaringen van jongeren met eerdere excuses, erkenning en regelingen valt te leren dat de nog te maken excuses op een andere manier dan voorgaande pogingen vorm moeten krijgen. Eerdere excuses gingen grotendeels over wat de ouders is aangedaan en kwamen daardoor bij veel jongeren droog en afstandelijk over. De aankomende excuses moeten zich daarom direct tot de jongeren zelf richten. Een kwart van de jongeren in onze vragenlijst geeft aan door eerdere inzet (nog) niet bereikt te zijn en/of weten niet dat ze onder de doelgroep in kwestie vallen. Jongeren benoemen dat zij veel zelf op zoek moesten naar informatie en aanspreekpunten en dat het allesbehalve vanzelfsprekend was dat (weldegelijk beschikbare) hulp en ondersteuning actief werden aangeboden.

Vanuit de antwoorden uit de vragenlijst is het goed om hier het verband te leggen met de versnipperde aanpak ondersteuning die beschikbaar is voor deze jongeren. Door gebrek aan samenhang ontbreekt het jongeren aan overzicht, inzicht en houvast. Dat is zonde, want dit kan juist bijdragen aan het eigen herstelproces. Leg daarom binnen dit excuustraject uit wat wordt afgesproken en welke ondersteuning er via de overheid maar ook de jeugdzorg/beschermingsketen beschikbaar is. Maak voor jongeren concreet waarvoor zij bij welke organisatie terechtkunnen en wie hen daarbij helpt.

DE WAARDE VAN EXCUSES VOOR JONGEREN

“Voor mij staan excuses vooral voor erkenning. Erkenning van wat er is gebeurd, van het onrecht dat mensen is aangedaan en van de gevolgen die dat heeft gehad voor gezinnen en kinderen”

Wat kunnen excuses betekenen voor jongeren die te maken hebben gehad met het toeslagenschandaal en een uithuisplaatsing? In dit hoofdstuk bespreken we welk belang zij aan de excuses hechten, wat deze kunnen betekenen voor hun verwerking en welke verschillende wensen en zorgen daarbij leven.

Dit zeggen jongeren

Jongeren beantwoorden de vraag in hoeverre deze excuses belangrijk zijn voor hen of hun verwerking gemiddeld met een **7** op een schaal van 1 tot 10. Ruim **twee derde** (68%) van de jongeren beoordelen deze vraag met een voldoende. Er heerst nog steeds schaamte en schuldgevoel bij jongeren, excuses worden gezien als een middel om deze weg te halen. Voor deze jongeren zijn excuses op zijn plaats..

“De gevolgen en emoties verdwijnen niet door excuses alleen. Maar oprechte erkenning kan wel een eerste stap zijn om dat gevoel van schuld en schaamte langzaam los te laten”

Er zijn ook jongeren die geen excuses willen ontvangen. Zij ervaren dat woorden hun jeugd niet terugbrengen, beschadigde familiebanden niet herstellen en de blijvende mentale gevolgen niet wegnemen. Zolang de gevolgen van het leed dat hen is aangedaan nog dagelijks voelbaar zijn, hebben excuses weinig betekenis. Deze jongeren willen vooral met rust worden gelaten en niet opnieuw geconfronteerd worden met hun ervaringen.

Tegelijkertijd benadrukken jongeren dat ook andere kinderen van gedupeerde ouders ernstig zijn geraakt door het toeslagenschandaal. De jongeren zijn zich bewust van hoe groot deze groep is en vrezen dat excuses aan enkel de uithuisgeplaatste kinderen kan leiden tot schuring binnen de doelgroep kinderen van toeslagenschandaal en bijdraagt aan het gevoel van ongelijke erkenning. Tijdens de fysieke bijeenkomsten adviseerden jongeren om verder onderzoek te (laten) doen naar de verschillende manieren waarop jongeren de uithuisplaatsing in combinatie met toeslagenschandaal hebben ervaren, om goed te kunnen aansluiten op de diverse persoonlijke ervaringen.

Wat betekent dit?

De excuses hebben duidelijk niet voor iedere jongere dezelfde betekenis. Voor een deel van hen kunnen de excuses bijdragen aan erkenning en verwerking. Voor anderen krijgen excuses pas waarde wanneer deze worden verbonden aan concrete daden en zichtbaar herstel. Daarnaast zijn er ook jongeren die helemaal geen excuses willen ontvangen. Ook deze keuze om geen excuses te ontvangen moet worden gerespecteerd. Jongeren moeten daarom zelf kunnen bepalen of, wanneer en op welke manier zij de excuses willen ontvangen. Daarnaast is het belangrijk dat de overheid met zorg omgaat over hoe deze excuses overkomen op de jongeren die te maken hebben gehad met het toeslagenschandaal maar niet uit huis zijn geplaatst.

WAT MAAKT EXCUSES BETEKENISVOL

"Ik heb echte hulp nodig waardoor ik kan zien dat het jullie oprecht spijt en jullie het goed proberen te maken"

Wat hebben jongeren nodig om de excuses als betekenisvol te ervaren? In dit hoofdstuk bespreken we welke voorwaarden zij daaraan verbinden en wat zij verwachten van de overheid bij de voorbereiding, het excuusmoment en het vervolg.

We kijken daarbij naar de samenhang tussen erkenning, concrete daden en ondersteuning bij herstel. Ook bespreken we hun zorgen over de voortzetting van hulp en de betekenis van het moment waarop de excuses worden aangeboden.

Dit zeggen jongeren

68% van de jongeren die de vragenlijst invulden ziet de excuses als belangrijk onderdeel van de erkenning van het onrecht dat hun is aangedaan. Bij de vraag wat de excuses waardevol en geloofwaardig zouden maken zien we dat jongeren toch vrezen dat de overheid de excuses zal zien als een 'vinkje', om het zo af te ronden. Deze vrees wordt door sommige jongeren gekoppeld aan de angst voor mogelijke stopzetting van ondersteuning, financiering en herstelmaatregelen vanuit de overheid vanaf april 2028. Er zijn ook jongeren die vinden dat de excuses pas moeten plaatsvinden als iedereen de juiste ondersteuning heeft ontvangen. Excuses volgen op herstel, in plaats van andersom, zo redeneren zij.

"Voor mij werken excuses niet als ze blijven steken in mooie woorden, algemene beloftes of goede bedoelingen zonder concrete vervolgstappen. Dan bestaat het risico dat het voelt als een symbolisch gebaar, terwijl de gevolgen van het toeslagenschandaal nog dagelijks voelbaar zijn"

Los van het moment van de excuses, is Los van het moment van de excuses, is duidelijk dat de jongeren vinden dat de excuses pas waarde hebben als er daden aan zijn gekoppeld. **65%** van de jongeren vindt het extra belangrijk dat ze als onderdeel van de excuses meer hulp en ondersteuning ontvangen.

Jongeren geven aan dat de gevolgen van het toeslagenschandaal en hun uithuisplaatsing nog dagelijks voelbaar zijn. Zo geven sommige aan nooit geleerd te hebben om met geld om te gaan en merken ze dat er nog steeds misvattingen bestaan over hun problematiek. Ze vragen daarom ook om ondersteuning die aansluit bij wat zij nodig hebben. Ze hebben het over juridische erkenning als zelfstandig gedupeerden van het toeslagenschandaal, het kwijtschelden van hun DUO-schulden en het herzien van hun eigen dossier. Wat betreft praktische ondersteuning noemen zij gezinstherapie, mentale hulp, begeleiding bij schulden, hulp bij onderwijs en ondersteuning bij het vinden van (eigen) woonruimte. Sommige jongeren noemen ook budgetteringscursussen en weerbaarheidstrainingen en geven aan dat betere samenwerking tussen de uitvoerende organisaties hen zou helpen. Ook vragen jongeren om praktische informatie voor professionals en mensen in hun omgeving. Zo kunnen zij gevolgen eerder herkennen en passende steun bieden.

Wat betekent dit?

Jongeren verschillen in opvattingen over wat het juiste moment is voor excuses. Een deel ziet excuses als het begin van verder herstel en ondersteuning. Andere jongeren willen eerst concreter zien dat de overheid aan doortastende herstelmaatregelen werkt. Het verschil in opvattingen hangt samen met dat deze doelgroep zich op verschillende plekken in hun verwerkingsproces bevindt. Sommige jongeren zijn verder in het verwerken van de gebeurtenissen en zijn klaar voor excuses en erkenning. Andere jongeren zijn daar (nog) niet en ervaren nog te veel verdriet en boosheid om de excuses te kunnen aanvaarden.

Ondanks dit verschil is er een overeenkomst: **Geen excuses zonder daden.** Voor veel jongeren zijn de problemen die het toeslagenschandaal en de uithuisplaatsing met zich meebrachten nog steeds voelbaar. Voor hen gaan de excuses niet over iets in het verleden, aangezien ze er nog middenin zitten en tegen verschillende uitdagingen aanlopen: lange wachtlijsten voor (mentale) hulp, boetes die nog moeten worden afgelost, onafgeronde studies en blijvende financiële en mentale schade. Ook zijn families uit elkaar gevallen en

hebben sommige jongeren nog steeds geen vaste woonplek. Door wat hen is overkomen en door wat hen nog steeds overkomt hebben jongeren weinig vertrouwen in de overheid. Ze geven aan dat zichtbare verandering nodig is om hun vertrouwen terug te winnen en de excuses voor hen van betekenis te laten zijn. Dat vertrouwen groeit wanneer de overheid maatregelen biedt die aansluiten bij de behoeften van getroffen jongeren en duidelijk maakt wat zij na de excuses kunnen verwachten

Het afschalen vanaf 2028 is een pijnlijk besef. Zij ervaren dat de overheid hiermee bepaalt dat ze snel moeten doorpakken in het herstel, terwijl ze daar ook eerst lang op hebben moeten wachten. De overheid kan dit, volgens hen, pas afsluiten als alle afspraken na zijn gekomen en er voor iedereen passende hulp beschikbaar is. Mensen zitten in verschillende fases van verwerking, en daarom moet de ondersteuning langer beschikbaar zijn.

‘’Waarom moest er een deadline aan iets wat jaren heeft plaatsgevonden? Waarom is de hulp en compensatie verbonden aan een korte deadline?”

De betekenis van de excuses wordt voor jongeren bepaald door wat voor daden eraan worden gekoppeld. De woorden tijdens het excuusmoment vormen één onderdeel van de gewenste erkenning. De hulp die jongeren ontvangen, inclusief de passende maatregelen, bepalen uiteindelijk of jongeren de excuses als **oprecht en betekenisvol** ervaren.

WAAR MOETEN DE EXCUSES OVER GAAN

“We hebben geen behoefte aan nette zinnen waarmee instanties zichzelf beschermen. We hebben behoefte aan waarheid, erkenning en verantwoordelijkheid”

Waarvoor willen jongeren excuses ontvangen? In dit hoofdstuk bespreken we welke gebeurtenissen, gevolgen en verantwoordelijkheden volgens hen benoemd moeten worden tijdens de excuses.

Dit zeggen jongeren

Over oprechtheid

50% van de jongeren vindt het extra belangrijk dat de excuses oprecht overkomen. Of de excuses oprecht overkomen of niet, zit in verschillende dingen. Naast daden zoals genoemd in het bovenstaande hoofdstuk geven jongeren aan dat de persoon die de excuses uitspreekt mensen aan moet kunnen en durven kijken, niet opleest maar de woorden voelt en doorleeft. Ook emotie speelt hierbij een rol, zolang het maar echt en gepast blijft. Jongeren vinden het logisch dat iemand geraakt kan zijn door de ingrijpende verhalen, maar te veel (zichtbare) emotie tijdens het uitspreken van de excuses, door bijvoorbeeld te huilen, kan de aandacht afleiden van waar het op dat moment over zou moeten gaan: de (ervaring van de) jongeren.

"Wij waren kinderen. Wij hadden geen macht, geen keuze en geen verantwoordelijkheid voor wat er gebeurde, maar we hebben wel de gevolgen gedragen"

Om de excuses over te laten komen moeten ze in begrijpelijke taal worden uitgesproken. Zakelijke of ambtelijke termen en uitspraken als 'we betreuren' horen hier niet bij. Dit voelt onpersoonlijk en draagt niet bij aan de oprechtheid van de excuses. Om dit te voorkomen moeten de excuses worden geschreven alsof je tegenover iemand staat aan wie je excuses maakt. Dat helpt om woorden te kiezen die persoonlijker zijn.

Over fouten

Meer dan **63%** van de jongeren geeft aan het belangrijk te vinden dat fouten worden benoemd. Wat is er gebeurd, wie waren hierbij betrokken en hoe kon het fout gaan? Ze willen dat de overheid, samen met de betrokken partijen, verantwoordelijkheid nemen voor de fouten die zijn gemaakt.

"Wat in excuses altijd gezegd moet worden, is niet alleen dat er fouten zijn gemaakt. Er moet eerlijk worden uitgesproken dat systemen die bedoeld waren om mensen te beschermen, juist schade hebben veroorzaakt"

Ook geven jongeren aan specifiek te willen horen hoe discriminatie, racisme en etnisch profileren een rol heeft gespeeld in de totstandkoming van het toeslagenschandaal. Volgens hen wordt dit aspect onderbelicht of gebagatelliseerd, terwijl het wel een grote rol heeft gespeeld.

De excuses moeten ook duidelijk maken dat jongeren hier zelf geen schuld aan hadden. Verschillende jongeren hebben lang gedacht dat de problemen binnen het gezin, de uithuisplaatsing of het verbreken van familiebanden door hen kwamen. Ze geven aan niet te begrijpen wat er is gebeurd, maar ook dat gevoelens van schuld, schaamte en taboe een grote rol speelden of spelen. De jongeren expliciet wegnemen van die schuld hoort daarom bij de erkenning. Het is belangrijk dat excuses ook duidelijk maken dat gedupeerden zich niet hoeven te schamen voor wat er is gebeurd.

"Ik heb heel lang bij mijn tante moeten wonen, geen idee waarom eigenlijk maar de band tussen mijn moeder en mij is daardoor ook heel erg slecht gegaan"

Ook de effecten en invloed van het toeslagenschandaal en uithuisplaatsing moeten terugkomen in de excuses. Ze willen erkenning voor het feit dat wat zij hebben meegemaakt schadelijk en onrechtvaardig is. Ze geven aan dat hun gezinnen uit elkaar zijn gevallen, levens kapot zijn gemaakt, kinderen

diep beschadigd zijn en de gevolgen vaak levenslang zijn. Jongeren willen dat zowel de gevolgen voor hun jeugd als de invloed op hun toekomst worden benoemd. Zij noemen onder meer beschadigde of gebroken familiebanden, mentale problemen, persoonlijke ontwikkeling, gemiste onderwijskansen, financiële problemen, onzekerheid over wonen en wantrouwen tegenover overheid en hulpverlening.

De excuses moeten daarnaast erkennen dat het (eigenlijk te) laat komt. Sommige jongeren hebben jarenlang op erkenning gewacht. Andere kunnen de excuses niet meer horen of meemaken, omdat zij er niet meer zijn.

Over het verleden én de toekomst

Jongeren willen dat de excuses niet alleen over het verleden gaan, maar ook over de toekomst. Dit wordt benadrukt als extra belangrijk door **65%** van de jongeren. Ze geven namelijk aan dat de fouten die zijn gemaakt niet alleen het verleden lastig hebben gemaakt, maar ook hun toekomst. Er moet dus erkend worden dat er blijvende impact is van de bovengenoemde gevolgen. Daarnaast willen jongeren niet dat de boodschap van de excuses wordt: laten we het achter ons laten. Jongeren willen een betere toekomst voor zichzelf, niet dat er een punt achter het verleden wordt gezet wanneer er nog blijvende impact is. Ze geven aan bang te zijn om te worden vergeten als de excuses en regelingen worden afgerond.

"Ik wil horen dat; de fouten die zijn gemaakt zijn niet alleen fouten die mijn verleden heel lastig hebben gemaakt, maar ook mijn toekomst"

Over mensen

Jongeren vinden dat de mens achter het dossier moet worden gezien. Men moet inzien dat elke situatie anders is en dat kinderen geen zaaknummers zijn. De excuses moeten aansluiten bij verschillende ervaringen. Niet iedere jongere heeft hetzelfde meegemaakt of ervaart dezelfde gevolgen. Zo zeiden sommige jongeren het belangrijk te vinden dat er ook aandacht is voor jongeren die tevreden zijn met waar ze op dit moment staan in het leven. Zij ervaren dat ze vier keer zo hard hebben moeten werken als leeftijdsgenoten om hun achterstand in hun studie of baan in te halen. Andere jongeren zitten nog steeds midden in de gevolgen van de uithuisplaatsing en het toeslagenschandaal, bijvoorbeeld doordat ze niet thuis wonen of veel mentale problemen hebben. Voor anderen is het heel belangrijk dat ook wordt erkend dat de gevolgen zo groot waren dat sommigen het niet hebben overleefd.

"Zorg dat geen enkel kind opnieuw de dupe wordt van systemen die belangrijker lijken dan mensen"

Over verandering

Tot slot willen jongeren in de excuses horen welke lessen zijn geleerd en welke veranderingen al zijn ingezet of nog volgen, zoals **58%** van de jongeren benadrukt. Alleen het toegeven van fouten of het maken van (te) algemene beloften zijn daarvoor onvoldoende. Er moet gedeeld worden hoe de overheid leert van de gemaakte fouten en hoe ze voorkomt dat dit niet opnieuw gebeurt.

Jongeren hopen dat het delen van hun visie en ervaring niet alleen wordt gebruikt voor het excuusmoment, maar ook om dingen te veranderen.

"Ik hoop dat ze ook een plan laten zien over hoe ze dit in de toekomst nooit meer laten gebeuren"

Wat betekent dit?

De excuses gaan over meer dan alleen sorry zeggen. Het gaat over de duiding die de overheid (en betrokken partijen) geeft bij het feit dat er fouten zijn gemaakt: door wie zijn ze gemaakt en hoe heeft dat kunnen gebeuren? Er moet erkend worden dat het toeslagenschandaal en de uithuisplaatsing nadelige gevolgen hebben gehad in het verleden, maar ook in de toekomst. Daarnaast moet benoemd worden hoe voorkomen gaat worden dat dit nogmaals gebeurt en is het menselijke aspect belangrijk: er moet ruimte zijn voor de verschillende verhalen en gevolgen.

Kortom: jongeren hebben duidelijk meegegeven wat er wel en niet gezegd moet worden. **Daarom volgt hiernaast een concrete opsomming.**

Wat er niet gezegd moet worden:

- **Geen te algemene beloften.** Het maken van vage, algemene beloften over verandering is onvoldoende.
- **Geen overdreven zichtbare emotie**. Te veel zichtbare emotie tijdens het uitspreken van de excuses, zoals huilen, kan de aandacht afleiden van de emotie van jongeren zelf.
- **Geen verzachtende taal.** Niet “vervelend”, “helaas misgegaan” of “niet de bedoeling”. Maak de fouten en schade niet kleiner dan die is.
- **Geen smoesjes of ontwijken.** Er moeten geen smoesjes worden gegeven of om dingen heen gepraat worden. Het moet niet zo zijn dat bepaalde dingen bewust worden vermeden, het moet eerlijk zijn. Vermijd zinnen die verantwoordelijkheid vermijden, zoals “‘er’ zijn fouten gemaakt”.
- **Geen moeilijke of onpersoonlijke taal.** Er moet geen onbegrijpelijke taal gebruikt worden of zakelijke termen zoals ‘betreuren’. Dit voelt onpersoonlijk en afstandelijk.
- **Geen valse empathie**. Er moet niet gezegd worden “we begrijpen jullie pijn”, dit is niet te begrijpen als je het niet hebt beleefd. Niet lacherig of luchtig doen over een serieus onderwerp.
- **Geen betutteling.** Uitspraken zoals ‘jongeren zijn sterk’, komt betuttelend of zelfs denigrerend over. Ze zijn sterk geworden doordat ze moesten overleven, als gevolg van wat ze hebben meegemaakt. Dit zien ze niet als iets positiefs.
- **Niet generaliseren.** Er moet niet gedaan worden of alle jongeren hetzelfde voelen of dezelfde behoefte hebben.
- **Niet afvinken.** Voorkom uitspraken als ‘we laten het achter ons’. Er speelt voor jongeren nu nog te veel in het heden om het onrecht achter zich te laten. Vergeet gezinnen niet zodra regelingen zijn afgerond.

Wat er wel gezegd moet worden:

- **De mens achter het dossier.** Erken dat elke situatie anders is en dat kinderen geen zaaknummers zijn.
- **Een oprechte toon met compassie.** De excuses moeten aanvoelen alsof ze worden uitgesproken tegen iemand die voor je staat, niet opgelezen worden.
- **Ruimte voor verschillende ervaringen.** Niet iedere jongere heeft hetzelfde meegemaakt of ervaart dezelfde gevolgen. Ook jongeren die nu tevreden zijn met waar ze staan, verdienen aandacht.
- **Erkenning dat het (eigenlijk te) laat komt.** Sommige jongeren hebben jarenlang op erkenning gewacht, anderen kunnen de excuses niet meer meemaken.
- **Erkenning voor de rol van discriminatie, racisme en etnisch profileren** in het ontstaan van het toeslagenschandaal. Jongeren geven aan dat dit aspect nu wordt onderbelicht of gebagatelliseerd.
- **Erkenning en herstel van het maatschappelijke beeld.** Jongeren ervaren dat zij en hun families door het toeslagenschandaal negatief zijn neergezet. Zij willen dat de overheid erkent wat deze beeldvorming heeft veroorzaakt en actief bijdraagt aan het herstellen daarvan.
- **Niet alleen het verleden, ook de toekomst**. Benoem dat de gemaakte fouten niet alleen het verleden lastig hebben gemaakt, maar ook de toekomst van jongeren beïnvloeden.
- **Concrete lessen en veranderingen.** Benoem welke lessen zijn geleerd en welke veranderingen in het systeem al zijn ingezet of nog volgen. Het toegeven van fouten of het maken van algemene beloften is hiervoor onvoldoende.
- **Hoe herhaling wordt voorkomen**. Leg uit hoe wordt voorkomen dat andere kinderen hetzelfde overkomt.
- **“Geen leven, maar overleven”**. Dit reflecteert aan de ene kant de zwaarte waarmee jongeren hun jeugd door zijn gegaan, en aan de andere kant is dit een verwijzing naar zij die het niet hebben overleefd door de gevolgen die het toeslagenschandaal en uithuisplaatsingen op hen heeft gehad.
- **“Niet jouw schuld”.** Het letterlijk benoemen van hun onschuld is van groot belang, omdat het schuldgevoel samenhangt met schaamte en taboe.
- **“We hebben fouten gemaakt”**. Licht ook toe welke, hoe en door wie.
- **“Het is onmogelijk om je in te leven of te begrijpen wat jongeren hebben meegemaakt, maar we willen toch excuses maken”.** Maak ruimte voor deze dualiteit.
- **“Mentale schade”, “pijn”, “verlies” en “trauma”.** Woorden als deze worden genoemd om te verwijzen naar de blijvende impact op de jongeren.
- **‘’Gebroken gezinnen & kinderen’’.** Er zijn gezinnen die nog steeds niet herenigd zijn.

DE VORM VAN DE EXCUSES

“Er moet rekening worden gehouden met verschillende manieren van verwerken”

Op welke manier willen jongeren de excuses ontvangen? In dit hoofdstuk bespreken we hun voorkeuren voor een uitzending, een evenement of persoonlijke excuses. En de ruimte zij nodig hebben om zelf te kiezen of, wanneer en hoe zij de excuses ontvangen.

Dit zeggen jongeren

Hoe jongeren de excuses willen ontvangen is zeer persoonlijk. Wat voor de één belangrijk is, voelt voor de ander niet goed. Veel jongeren geven aan een keuze te willen maken in hoe ze de excuses ontvangen en/of ervaren. Sommigen willen ergens bij aanwezig zijn, anderen willen de excuses alleen ontvangen. **5%** geeft aan de excuses helemaal niet te willen ontvangen. Jongeren geven aan dat het belangrijk is dat de excuses bij meer mensen terechtkomen om bewustzijn te creëren bij een breder publiek. Bijvoorbeeld in het nieuws, of door middel van het herhalen van de excuses op een aantal verschillende momenten (**18%** vindt dit belangrijk).

“Thuis, ik wil mijn eigen moment bepalen. Niemand hoeft dit van mij te weten of wat voor pijn mijn moeder heeft gehad”

De volgende (belangrijkste) vormen van excuses zijn door de jongeren genoemd, al dan niet in combinatie met elkaar:

Via een uitzending

62% vindt dat de excuses op televisie te zien moeten zijn, **30%** in videovorm en **31%** als documentaire. **44%** zou het live willen kijken op tv, **41%** via sociale media. De excuses zouden dan de vorm aannemen van een (oprechte) toespraak die voor iedereen te volgen is. Zo kunnen jongeren deze ook ontvangen met mensen die ze kennen. De excuses moeten terug te kijken zijn voor jongeren die moeten werken, niet (meer) in Nederland zijn, nog niet klaar zijn om de excuses te ontvangen of door andere redenen niet beschikbaar zijn op het moment zelf.

“Ik zou de excuses willen ontvangen door samen, op een respectvolle afstand, naar de video te kijken”

Tijdens de fysieke bijeenkomsten is er wel aangegeven slechte ervaringen te hebben met een documentaire waar jongeren zelf een rol in spelen. Er werd aangegeven dat een rol in een dergelijke documentaire veel aandacht kan genereren en voor (negatieve) reacties kan zorgen. Documentaires worden geknipt en bewerkt, wat volgens jongeren ervoor kan zorgen dat hun woorden worden verdraaid. Bij een documentaire is het dus van belang dat er nazorg en aandacht voor de jongeren is, om verdere trauma’s of schade te voorkomen.

Via een evenement

36% van de jongeren geeft aan fysiek aanwezig te willen zijn bij het excuusmoment. Daarnaast ziet **56%** van de jongeren de excuses voor zich in de vorm van een toespraak. Onderdelen van een dergelijk evenement die zijn genoemd zijn bijvoorbeeld een living library waar mensen met jongeren uit de doelgroep in gesprek kunnen of een tentoonstelling over persoonlijke verhalen.

Bij een living library kunnen bezoekers in kleine groepen in gesprek met jongeren die hun ervaringen (en professionals) willen delen. Zij kunnen bijvoorbeeld vertellen wat het toeslagenschandaal en de uithuisplaatsing voor hun leven hebben betekend en wat erkenning voor hen inhoudt. Bezoekers luisteren en kunnen vragen stellen. Jongeren bepalen zelf wat zij vertellen en welke vragen zij beantwoorden. Dit kan worden ingericht met korte gespreksrondes en een begeleider die de gesprekken ondersteunt. Deelname moet vrijwillig zijnen jongeren moeten op ieder moment kunnen stoppen.

“Ik zou het waardevol vinden als excuses worden uitgesproken tijdens bijeenkomsten waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en verhalen kunnen delen”

Tijdens het evenement moet volgens jongeren ruimte zijn om zelf te kiezen: stil zijn, naar buiten gaan, met iemand praten, of zich terugtrekken met iemand die zij vertrouwen. Het moet ook een mogelijkheid zijn om mensen mee te nemen die ze kennen, maar het zou geen verplicht sociaal evenement moeten worden. Over de locatie denken jongeren bijvoorbeeld aan een grote arena, stadion of een evenementenhal. Genoemd werden Den Haag, Ahoy Rotterdam, de Johan Cruijff Arena of Utrecht. Voor Den Haag en specifiek de Tweede Kamer werd als argument gegeven dat deze locatie gezag en een mate van serieusheid uitstraalt, terwijl ook is ingebracht dat die omgeving voor jongeren te officieel voelt en drempels opwerpt.

“De mensen die excuses maken mogen juist ook alleen staan, wij stonden er jaren ook alleen voor. Het zou ook mooi zijn als ze niet op een voetstuk geplaatst worden dus niet op een verhoogd podium maar op de grond dus misschien een bioscoopzaal”

Persoonlijk

In de fysieke bijeenkomsten hebben sommige jongeren aangegeven dat ze wensen of verwachten dat zij actief worden opgezocht om persoonlijk excuses te maken. Genoemd is dat het voor jongeren een privilege is om tijd te hebben of vrij te kunnen maken om naar een excuus te luisteren en dat niet iedereen dit kan doen. Sommige jongeren vinden daarbij dat, wanneer de overheid een fout heeft gemaakt, het niet aan jongeren is om de overheid op te zoeken voor excuses. Wijkteams kunnen een mogelijke rol spelen in het persoonlijk overbrengen van excuses.

“Ik ga niet een hele dag naar Den Haag om alleen “sorry” te horen en dat iedereen dan weer verdergaat”

In de vragenlijst geeft **21%** van de jongeren aan behoefte te hebben aan een persoonlijke en papieren brief vanuit de betrokken instanties, die jongeren kunnen bewaren. Deelnemers aan de fysieke bijeenkomsten twijfelden over of een brief persoonlijk en individueel genoeg kan worden gemaakt, met oog voor overeenkomsten en verschillen. Want: wat weten de instanties van ieders specifieke, unieke situatie?

“Ik zou het waardevol vinden als er ook een persoonlijke brief komt vanuit alle betrokken instanties, een brief die jongeren kunnen bewaren, waarin duidelijk staat dat wij geen schuld hadden en dat ons onrecht is aangedaan”

Hoewel een monument voor de jongeren door **25%** in de vragenlijst als optie is genoemd, zagen veel jongeren in de fysieke bijeenkomsten dit als te veel van het goede. Er bestond weinig beeld over hoe de schade uitgebeeld kon worden. Enkele jongeren gaven aan niet langs te zouden gaan bij een dergelijk monument, uit schaamte en het risico om geassocieerd te worden met de uithuisplaatsingen en/of het toeslagenschandaal. Andere jongeren willen niet met een monument blijven hangen in het verleden, maar liever naar de toekomst kijken.
.

Wat betekent dit?

Op ieders eigen manier, dat hebben jongeren wel duidelijk gemaakt. Er zijn veel verschillende wensen over hoe een eventueel excuusmoment eruit moet zien. Daaruit hebben we de volgende gedeelde elementen kunnen halen.

Fysiek evenement met uitzending

Het excuusmoment moet live plaatsvinden, op een plek en moment waar jongeren naartoe kunnen komen. Dit moment wordt tegelijkertijd breed uitgezonden, zodat mensen die niet kunnen of willen komen het thuis of op een later moment kunnen volgen. Zowel in het echte leven als op televisie moet breed aandacht worden geschonken aan de excuses. Dit moet geen show rondom het leed van de jongeren worden. Degenen die excuses aanbieden moeten na het podiummoment beschikbaar blijven om op een ander moment echt contact te maken.

Gedeeld en persoonlijk moment

Het excuusmoment moet in elk geval uit twee delen bestaan. Naast het bovenstaande publieksmoment moet er ook ruimte zijn voor persoonlijke, één-op-één-gesprekken tussen jongeren, ambtenaren, professionals en bewindspersonen. Suggesties die hiervoor genoemd worden zijn een living library, aparte ruimtes voor discussies of de gelegenheid om een staatsecretaris persoonlijk te spreken.

De overheid moet zich inspannen de jongeren op te zoeken om excuses te maken, niet andersom. Daarom moet het ook mogelijk zijn om de excuses als persoonlijke brief te ontvangen, of bijvoorbeeld in gesprek met een wijkteam.

Centrale, grote locatie

Over de locatie kunnen we geen conclusie trekken, maar onderliggende wensen zijn wel duidelijk. De locatie moet centraal in Nederland liggen en genoeg ruimte bieden voor grote aantallen mensen. Jongeren willen een serieuze maar niet té officiële locatie. Voor wie er fysiek bij wil zijn, moet vervoer of een vergoeding geregeld worden, bijvoorbeeld treinkaartjes of touringbussen vanaf verschillende plekken in Nederland.

Sfeer

De sfeer moet informeel zijn, met ruimte voor emotie zonder dat het overdreven plechtig of stijf wordt. Een luchtigere sfeer met bijvoorbeeld foodtrucks wordt genoemd als manier om jongeren aan te trekken. Ook wordt aangegeven dat degenen die excuses aanbieden niet op een voetstuk geplaatst moeten worden, zoals een verhoogd podium.

Passender zou zijn om voor een setting te kiezen als een bioscoopzaal, in plaats van een podiumopstelling.

Rol van jongeren

Jongeren en hun verhalen moeten een onderdeel worden van het programma en zij moeten een podium krijgen. Hun verhalen moeten zichtbaar zijn. Ideeën hiervoor zijn een boom op het podium met anonieme verhalen, een scherm met relevante feiten en cijfers, of een speech, spoken wordt of andere kunstvorm opgevoerd door een jongere (live of in videovorm). Zie ook het hierboven genoemde voorstel voor een living library bij het excuusmoment.

Ondersteuning tijdens en na het moment

Er is ook behoefte aan hulp en ondersteuning als onderdeel van het excuusmoment. Denk aan een ruimte met professionals die hulp kunnen bieden, naast een informatiemarkt. Ook is een informatiedesk geopperd, waar mensen informatie mee naar huis krijgen over wat er precies is gezegd. Wie diens verhaal deelt moet daarbij hulp krijgen, helemaal als jongeren in beeld komen. Bij een uitzending van de excuses is het van extra belang dat er nazorg en aandacht voor de jongeren is, zeker wanneer zij deze (alleen) thuis of van een afstand volgen.

Tijd en aankondiging excuses

Over de exacte termijn zijn jongeren het niet eens, maar de wens is om ruim van tevoren te weten wat er wanneer precies gaat gebeuren. Denk hier aan één tot drie maanden voor het excuusmoment. De excuses moeten via meerdere kanalen worden aangekondigd, zoals via sociale media of een brief aan jongeren uit de doelgroep. Ook bekende gezichten en influencers kunnen helpen om aandacht te genereren. Een nationale feestdag of de meivakantie is genoemd als geschikt moment, omdat de kans dan groter is dat jongeren niet naar school of werk hoeven.

WIE MOETEN EXCUSES MAKEN

“Ik vind het belangrijk dat wij kunnen zien wie de excuses maakt, zij zelf erkennen wat er in hun instantie fout is gegaan en dat zij ons in de ogen aankijken”

Van wie willen jongeren excuses ontvangen? In dit hoofdstuk bespreken we welke partijen zij noemen en welke verantwoordelijkheden zij van de overheid en betrokken organisaties verwachten.

Dit zeggen jongeren

Jongeren vinden dat meerdere partijen excuses moeten maken, **62%** vind het extra belangrijk dat niet alleen de overheid, maar alle instanties die een rol hebben gespeeld excuses maken. Volgens hen heeft de overheid schuld aan hun leed, maar raakt het onrecht wat hun is aangedaan aan meerdere partijen in de jeugdbeschermingsketen.

“Niet alleen namens de overheid in algemene woorden, maar door de mensen en instanties die een rol hebben gespeeld”

In de vragenlijst konden jongeren meerdere organisaties kiezen voor het maken van excuses. **64%** geeft aan dat de Belastingdienst excuses moet aanbieden, gevolgd door Jeugdzorg (**61%**), het ministerie van Financiën (**47%**), de Raad van de Kinderbescherming (**49%**) en gemeenten (**43%**), de kinderrechter (**39%**) en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (**24%**). Als toelichting geven jongeren dat de excuses niet alleen van de landelijke overheid moet komen, maar ook van organisaties en partijen met wie zij direct in aanraking zijn gekomen. Zij vinden dat verantwoordelijkheid genomen moet worden door meerdere organisaties, vanuit één gezamenlijke boodschap.

Verantwoordelijkheid van de staat

Jongeren willen dat de staat verantwoordelijkheid neemt en excuses aanbiedt voor het onrecht dat zij hebben ervaren. Dat kan gedaan worden door een huidig bewindspersoon, maar sommige jongeren vinden het van belang dat excuses worden aangeboden door politici die ten tijde van het toeslagenschandaal in functie waren en dus directer en persoonlijker betrokken zijn geweest bij het onrecht dat de jongeren is aangedaan. Voorbeelden van (oud-) bewindspersonen die worden genoemd zijn Mark Rutte, Rob Jetten of Sandra Palmen.

Verantwoordelijkheid van jeugdzorg en de jeugdbescherming

Jongeren verwachten daarnaast erkenning van organisaties die betrokken waren bij de hulpverlening, jeugdbescherming en uithuisplaatsing. Tijdens de fysieke bijeenkomsten benoemden zij onder meer Jeugdzorg Nederland, Veilig Thuis en de Raad voor de Kinderbescherming. Sommige jongeren ervaren dat deze organisaties hun eigen rol binnen het toeslagenschandaal en uithuisplaatsing onvoldoende erkend hebben.

Verantwoordelijkheid van gemeenten en de rechtspraak

Ook gemeenten worden door een deel van de jongeren genoemd. Gemeenten waren betrokken bij de uitvoering van schuldhulp, jeugdhulp en de, in hun ogen, beperkte ondersteuning in het bredere herstel. Jongeren willen dat de gemeenten erkennen waar ondersteuning tekort is geschoten en duidelijk maken wat zij nu anders gaan doen. Een deel van de jongeren wil dat ook Kinderrechters excuses maken, uitleggen wat er verkeerd is gegaan en hoe dat in de toekomst anders zal gaan. Zij zien de uiteindelijke beslissing over de uithuisplaatsing als belangrijk onderdeel van het onrecht wat hun is aangedaan.

Wat betekent dit?

De uitkomsten laten zien dat niet alle jongeren de verschillende verantwoordelijkheden binnen het bredere systeem bij het leed dat hen is aangedaan begrijpt. Van al deze verschillende instanties is er uitleg, maar ook eerlijke reflectie over hun rol binnen het bredere systeem nodig. Tijdens de fysieke bijeenkomsten werd duidelijk dat er behoefte is aan een excuusmoment waar meerdere instanties erkennen dat het systeem als geheel heeft gefaald, een zogenoemde 'schakel van excuses'. Tegelijkertijd moet iedere betrokken organisatie benoemen wat haar eigen rol was, wat zij daarin is tekortgeschoten en hoe zij werkt aan verandering. Het moet duidelijk zijn wie waarvoor verantwoordelijkheid neemt. Wat de jongeren niet willen, is dat er één organisatie/instantie excuses aanbiedt voor het handelen van andere organisaties of instanties.

Omdat het voor sommige jongeren onduidelijk is wie waar mee te maken heeft, zien ze liever dat personen die op dat moment verantwoordelijk voor de fouten waren, excuses maken en dat er een brug naar de toekomst is naar de huidige bewindspersonen.

Een voorbeeld dat wordt genoemd: Mark Rutte maakt excuses over het ontstaan van het toeslagenschandaal en Rob Jetten (of een ander huidige bewindspersoon) is de brug naar het nu en de toekomst, door uit te leggen wat ze anders gaan doen en wat in gang wordt gezet om dit te voorkomen.

Ook is het belangrijk dat de personen die excuses maken, daadwerkelijk namens de betreffende overheid of instantie kunnen spreken, verantwoordelijkheid kunnen nemen en toezeggingen kunnen doen. De excuses moeten komen van personen die mandaat hebben en daarmee daden kunnen verbinden aan woorden.

DOSSIERINZAGE

"Voor mij is het belangrijk dat ik mij serieus genomen voel en niet alsof ik opnieuw tegenover een systeem sta"

Naast het advies over de excuses vroeg het ministerie van Justitie en Veiligheid aan NJR om jongeren te raadplegen over dossierinzage, de mogelijkheid om hun dossier met iemand te bespreken en hun eigen verhaal eraan toe te voegen. Dit was een afzonderlijk onderdeel van dezelfde opdracht. In dit hoofdstuk beschrijven we of jongeren hiervan gebruik willen maken, wat zij ermee hopen te bereiken en welke voorwaarden zij belangrijk vinden.

Jongeren die te maken hebben gehad met het toeslagenschandaal en uit huis zijn geplaatst, kunnen hun eigen dossier opvragen bij hun jeugdbeschermingsinstelling of bij de Raad voor de Kinderbescherming. Zo kunnen zij lezen wat over hun situatie en de genomen beslissingen is vastgelegd. Het ministerie werkt aan de mogelijkheid om dit dossier met iemand te bespreken en hun eigen kant van het verhaal eraan toe te voegen.

Dit zeggen jongeren

Ruim de helft van de jongeren (**54%**) wil gebruikmaken van dossierinzage. Nog eens **25%** twijfelt en zegt misschien. Wie gebruik wil maken, noemt vooral de behoefte aan duidelijkheid over beslissingen die destijds zijn genomen en de behoefte aan erkenning van het eigen verhaal. Voor sommige jongeren draait het om begrip van wat hun is overkomen. Ze willen het dossier met iemand doornemen, zodat ze vragen kunnen stellen over wat ze niet begrijpen of waarmee ze het niet eens zijn. Anderen zien dossierinzage als een vorm van erkenning, op voorwaarde dat het proces betrouwbaar verloopt.

“Voor mij zou het ook een vorm van erkenning zijn. Het laat zien dat mijn verhaal en mijn vragen serieus worden genomen. Ik zou dit daarom graag gebruiken, vooral als ik erop kan vertrouwen dat iemand eerlijk naar mijn dossier kijkt en mij op een respectvolle manier helpt.”

Dit vinden jongeren belangrijk bij de inzage

Jongeren willen niet het gevoel krijgen dat ze moeten opschieten bij het tot zich nemen van hun dossier. Ze vinden ook zeggenschap belangrijk: ze bepalen zelf wat ze wel en niet lezen en ze kunnen een eigen zienswijze aan het dossier toevoegen als hun kant van het verhaal ontbreekt. Voor veel jongeren gaat het om twee dingen tegelijk: zij willen enerzijds het dossier begrijpen en zich anderzijds gehoord en serieus genomen voelen.

‘’Ik vind het belangrijk dat ik zelf mag bepalen wat ik wel en niet wil lezen en dat er pauzes mogelijk zijn als het te veel wordt”

Jongeren noemen voor de rest de volgende punten bij dossierinzage:

- De uitleg over dossierinzage moet rustig worden gedaan, stap voor stap
- Er moet geen moeilijke taal gebruikt worden
- Er moet ruimte zijn voor emoties, en begrip dat het heftig is om je eigen dossier te lezen
- Er moet ruimte zijn om (herhaaldelijke) vragen stellen
- De persoon die de uitleg geeft over dossierinzage moet eerlijk en onafhankelijk zijn, ook als informatie ontbreekt of onduidelijk is
- Afspraken en uitleg moeten ook op papier worden vastgelegd, niet alleen mondeling
- De eigen woorden van de jongere moeten herkenbaar terugkomen in de zienswijze

“Het zou mij helpen als iemand stap voor stap uitlegt wat er in mijn dossier staat, waarom bepaalde beslissingen zijn genomen en welke gevolgen dat heeft gehad. Voor mij gaat goede begeleiding niet alleen om mijn dossier uitleggen, maar ook om mij serieus te nemen en ervoor te zorgen dat ik mij gehoord en gerespecteerd voel”

Zo willen jongeren geïnformeerd worden

E-mail is veruit het populairste kanaal: **73%** van de jongeren wil op die manier geïnformeerd worden. Daarna volgen sociale media (**27%**) en een website (**23%**). **12%** noemt procesbegeleiders of casemanagers en nog eens **12%** weet het niet. Jongeren willen de informatie daarnaast in eenvoudige taal ontvangen. Een aantal jongeren wordt liever schriftelijk, per brief of post benaderd. Ook wordt een combinatie van kanalen genoemd, bijvoorbeeld eerst een brief en daarna een bericht via de app, om de drempel zo laag mogelijk te houden.

Wat betekent dit?

Er is echte belangstelling voor dossierinzage, maar onder voorwaarden. Jongeren zoeken in elk geval meer dan informatie. Ze willen duidelijkheid over beslissingen uit het verleden en erkenning van hun verhaal. Dossierinzage werkt daarom alleen goed als jongeren zich serieus genomen voelen in het bijbehorende gesprek.

De wensen van jongeren bij inzage specifiek gaan vooral over de manier van begeleiden: taal, ruimte voor emoties en ruimte voor herhaalde vragen. Onafhankelijkheid en eerlijkheid, ook als informatie ontbreekt, zijn voor jongeren een voorwaarde voor vertrouwen. Jongeren willen zeggenschap over hun eigen verhaal. Ze bepalen zelf wat ze lezen en wanneer ze stoppen, en ze willen hun zienswijze in eigen woorden kunnen toevoegen. Het proces moet daarom flexibel zijn en jongeren de regie geven. De omgeving van de jongere speelt een rol. Het proces moet daar ruimte voor bieden, zonder de zeggenschap van de jongere zelf uit het oog te verliezen.

CONCLUSIE & AANBEVELINGEN

"Uw taak is niet uitleggen waarom systemen falen. Uw taak is zorgen dat systemen niet falen. Word weer mens."

Op basis van de resultaten en de bredere duiding in dit rapport brengen we hieronder de belangrijkste conclusies over de vorm en inhoud van de excuses samen. We benoemen welke punten voor jongeren belangrijk zijn en vertalen hun inbreng vervolgens naar concrete aanbevelingen voor de inhoud, de vorm en de afzenders van de excuses.

De uitkomsten van het participatietraject laten zien dat excuses voor jongeren uit de doelgroep een belangrijke betekenis kunnen hebben. Jongeren beoordelen het belang gemiddeld met een **7** en meer dan de helft (**68%**) van de deelnemende jongeren ziet de excuses als een erkenning van het onrecht dat hen is aangedaan. Zij willen horen dat zij als kind geen schuld, macht of keuze hadden, terwijl zij wel de gevolgen hebben gedragen van het toeslagenschandaal en hun uithuisplaatsing.

Er zijn echter ook jongeren die daar (nog) niet klaar voor zijn. Zij ervaren nog te veel verdriet en boosheid om excuses betekenisvol te kunnen ervaren. De overheid moet rekening houden met deze verschillen en de ruimte creëren voor jongeren om zelf te bepalen of, wanneer en op welke manier diegene de excuses ontvangt.

"Denk ook aan jongeren die je niet hoort, die stil zijn of die niet kunnen meepraten omdat ze nog in een heftige situatie zitten"

Tegelijkertijd zijn er ook overeenkomsten in de ideeën van jongeren over de excuses. Zo maken jongeren op alle onderdelen van dit participatietraject duidelijk dat excuses alleen niet volstaan. Woorden zonder daden zijn voor hen geen optie: de waarde van het excuus hangt af van wat de overheid daarnaast doet aan maatregelen om te zorgen dat iedereen de passende ondersteuning krijgt.

"Als er excuses voor dingen worden aangeboden moeten die dingen ook echt stoppen"

Waarom geen excuses zonder daden

Jongeren zien betekenisvolle excuses als meer dan het uitspreken van woorden. Ze denken hierbij ook aan daden die hun (dubbele) leed verzachten. Zij zien excuses niet alleen in relatie tot het verleden, maar vooral ook als een manier om te werken aan een betere toekomst. Zij spreken daarom over familiebanden, mentale gezondheid, juridische erkenning, schulden, onderwijs en huisvesting, en over maatregelen die hen hierin kunnen helpen. Voor de overheid kunnen dit verschillende beleidssporen zijn. Voor jongeren maken ze deel uit van hetzelfde verhaal.

"Excuses zijn zinvol, maar alleen als hier meer aan verbonden is dan alleen woorden."

Veel jongeren herkennen zich in de bredere groep kinderen van gedupeerde ouders. De excuses moeten in elk geval het extra leed door een uithuisplaatsing erkennen en dit tegelijkertijd plaatsen binnen het bredere verhaal van alle kinderen die door het toeslagenschandaal zijn geraakt.

Zeven aanbevelingen

Jongeren willen dat erkenning samengaat met concrete stappen die bijdragen aan hun herstel. Vanuit die boodschap volgen hier zeven aanbevelingen. Deze aanbevelingen, voortkomend uit en verder toegelicht in de resultatenhoofdstukken, brengen de belangrijkste adviezen van jongeren voor de excuses en het vervolg samen.

1. Richt de excuses rechtstreeks aan jongeren en zorg dat de excuses hen bereiken

Eerdere excuses en informatie over ondersteuning bereikten jongeren onvoldoende of gingen in hun beleving onvoldoende over hen. Spreek hen daarom persoonlijk en in begrijpelijke taal aan. Zet in op een breed bereik, gebruik hiervoor verschillende kanalen en zorg dat de excuses ook later terug te vinden zijn.

2. Respecteer wat de excuses voor iedere jongere betekenen

Sommige jongeren zijn klaar voor excuses en erkenning. Andere jongeren zijn daar nog niet aan toe of willen de excuses niet ontvangen. Laat iedere jongere daarom zelf bepalen of, wanneer en op welke manier diegene de excuses ontvangt.

3. Zie excuses als onderdeel van erkenning, maar werk daarnaast aan maatregelen waar jongeren écht om vragen

Geen excuses zonder daden: houd het niet bij het uitspreken van excuses maar verbind hier concrete maatregelen aan die bijdragen aan het herstel van jongeren. Sommige jongeren vinden de huidige en voorgenomen maatregelen onvoldoende. Verdiep je daarom in de maatregelen waar jongeren écht om vragen, maatregelen die aansluiten bij hun behoeften en problemen. Maak gebruik van de kennis die in verschillende trajecten al is opgehaald. Geef jongeren, voorafgaand en tijdens het excuusmoment, duidelijkheid over bestaande ondersteuning, welke ondersteuning beschikbaar blijft én wat er verandert.

4. Benoem wat er is gebeurd en welke gevolgen dat heeft

Spreek duidelijk uit welke fouten zijn gemaakt, hoe dit kon gebeuren en wie daarvoor verantwoordelijk is. Benoem de rol van discriminatie, racisme en etnisch profileren. Erken de onschuld van kinderen.

Benoem ook de gevolgen voor familiebanden, mentale gezondheid, onderwijs, financiën en het vertrouwen in de overheid. Gebruik persoonlijke taal en maak duidelijk dat het om mensen gaat, niet om dossiers.

5. Bied verschillende vormen en goede begeleiding

Combineer een landelijk excuusmoment met een live-uitzending, een opname, een persoonlijke brief en de mogelijkheid tot een gesprek. Regel duidelijke informatie, vervoer, vertrouwde begeleiding, rustige ruimtes en nazorg.

6. Laat iedere verantwoordelijke partij haar eigen rol erkennen

Laat de overheid en andere betrokken organisaties gezamenlijk erkennen dat de hele keten heeft gefaald. Iedere partij benoemt daarnaast wat binnen de eigen verantwoordelijkheid is misgegaan en wat er nu veranderd is.

Laat de excuses uitspreken door mensen die namens hun organisatie verantwoordelijkheid kunnen nemen en toezeggingen kunnen doen.

7. Erken het leed van uithuisgeplaatste jongeren als onderdeel van het toeslagenschandaal

Plaats de excuses voor uithuisgeplaatste jongeren binnen het bredere verhaal van het toeslagenschandaal om goed aan te sluiten op hun leefwereld. Erken daarbinnen de extra schade die een uithuisplaatsing kan veroorzaken voor de identiteit, veiligheid, ontwikkeling en familiebanden van een kind.

Leg duidelijk uit waarom deze groep extra erkenning ontvangt, zonder dat andere gedupeerde kinderen opnieuw buiten beeld verdwijnen.

Nu is de overheid aan zet!

De jongeren in dit traject hebben hun ervaringen, twijfels en adviezen gedeeld. Zij hebben duidelijk gemaakt wat betekenisvolle excuses vragen: waarheid, verantwoordelijkheid en zichtbaar vervolg. Nu zijn de overheid en alle betrokken organisaties aan zet om hun woorden gewicht te geven en om te zetten in daden. Zodat jongeren niet alleen in de excuses, maar ook in hun dagelijks leven merken; **wij zien jullie, wij horen jullie en wij handelen.**

REFLECTIE EN ADVIES VANUIT NJR

De openheid van jongeren in dit participatietraject heeft ons als NJR veel kennis en nieuwe inzichten opgeleverd. In het vorige hoofdstuk lees je hoe wij hun ervaringen, behoeftes, zorgen en adviezen hebben samengevat tot een antwoord op de vraag die aan de basis lag van dit participatietraject: wat hebben jongeren nodig om de excuses als betekenisvol te ervaren?

Naast bouwstenen voor de uit te spreken excuses, waar het ministerie van Justitie en Veiligheid om heeft gevraagd, voelen wij ook de verantwoordelijkheid om onze reflectie op het traject en op de verhalen van jongeren te delen. Zie het als een ongevraagd advies, als een professionele duiding. Wij delen dit om het licht te schijnen op een aantal punten die, op basis van de input van jongeren en volgens onze professionele inschatting, extra aandacht behoeven om dit excuustraject ook echt betekenisvol te maken:

Betekenisvolle excuses hebben een basis van vertrouwen nodig

Binnen alle onderdelen van dit participatietraject kwam naar voren dat het vertrouwen van jongeren in de overheid ernstig is beschadigd. Ook jongeren die niet hebben deelgenomen aan het participatietraject hebben dit bij ons aangegeven. Dat zit zo: in de afgelopen maanden hebben wij heel hard gewerkt om zoveel mogelijk jongeren die te maken hebben gehad met het toeslagenschandaal en uit huis zijn geplaatst, te bereiken en te betrekken bij onze vragenlijst en bijeenkomsten. Niet alle jongeren wilden deelnemen aan ons participatietraject. Deze jongeren gaven aan geen vertrouwen te hebben in excuses of de overheid. Ook de commissie Hamer stelde in haar rapport, Erfenis van onrecht, dat jongeren vaak geen vertrouwen hebben in de overheid.

Wij zien dit gebrek aan vertrouwen als een belangrijk aandachtspunt binnen de route naar erkenning die het ministerie van Justitie en Veiligheid wil inzetten. Om excuses daadwerkelijk als betekenisvol te ervaren, is een basis van vertrouwen nodig. **We adviseren dan ook dringend om niet alleen in dit excuustraject maar ook in alle andere maatregelen die getroffen worden, specifiek en concreet aandacht te schenken aan het (weder) opbouwen van vertrouwen**. Daarvoor is het nodig dat er naar jongeren geluisterd wordt. Dat niet alleen hun ervaringen, maar ook hun behoeftes voor de toekomst, waaronder hun ideeën over de passende maatregelen, serieus genomen worden. Jongeren geven hiervoor in ons traject al diverse voorbeelden.

Vertrouwen opbouwen kost tijd

De huidige politieke koers om herstelmaatregelen voor de slachtoffers van het toeslagenschaal af te bouwen en te stoppen vanaf april 2028, geeft reden tot zorg. Want hoe verhoudt de tijdlijn van deze voorgenomen afbouw zich tot de inhoud en aanbevelingen van dit rapport? De jongeren die hebben deelgenomen aan ons participatietraject zijn duidelijk: geen excuses zonder daden. Hier gehoor aan geven is in onze optiek een noodzakelijke stap om te bouwen aan vertrouwen. Maar daden kosten tijd. **Wij roepen de overheid daarom op om zichzelf die tijd te gunnen en gehoor te geven aan de oproep van jongeren voor daden die aansluiten bij hun behoeftes.** Sommige jongeren zien de excuses als een startsignaal voor verdere ondersteuning en herstelmaatregelen. Andere jongeren vrezen dat er na het uitspreken van excuses, niks meer gaat gebeuren en willen daarom eerst nieuwe maatregelen, en dan pas excuses. Jongeren geven in eigen woorden aan: *'Dit mag pas worden afgesloten als alle afspraken na zijn gekomen en er voor iedereen passende hulp beschikbaar is.'*

Biedt brede excuses aan

Hoewel de afhandeling van het toeslagenschandaal en dit specifieke excuustraject voor de overheid twee verschillende beleidssporen zijn, ervaren jongeren dit als hetzelfde verhaal - hun verhaal. Zij zien de excuses niet los van hun huidige situatie, of van de gevolgen die zij ervaren door het toeslagenschandaal. Vragen over de vorm of woorden van de excuses hebben zowel in de vragenlijst als tijdens de bijeenkomsten vrijwel altijd geleid tot antwoorden van de jongeren over de (nog te ontvangen) hulp en ondersteuning vanuit de kindregeling. De gevolgen van uithuisplaatsing en (andere) gevolgen van het toeslagenschandaal lopen voor veel jongeren door elkaar heen. Ook lijken zij zich meer te identificeren met door het toeslagenschandaal getroffen jongeren, dan met de specifiekere groep jongeren die uit huis zijn geplaatst door het toeslagenschandaal. **Wij raden dan ook sterk aan om excuses te bieden aan jongeren die in brede zin gedupeerd zijn door het toeslagenschandaal.** Binnen deze bredere excuses kan dan ook expliciet en extra worden stilgestaan bij het extra leed dat jongeren die uit huis zijn geplaatst is aangedaan.

Excuses als onderdeel van erkenning

In de kabinetsreactie op het rapport van de commissie Hamer, Erfenis van Onrecht, stelt het kabinet gehoor te willen geven aan de oproep van de commissie tot zelfstandige erkenning van de uithuisgeplaatste jongeren die te maken hebben gehad met het toeslagenschandaal. De precieze vormgeving en invulling van deze expliciete erkenning wil het kabinet met de betrokken partners en organisaties én met jongeren zelf uitwerken in een zorgvuldig proces, zodat zij hierin gezien en gehoord worden en de erkenning voor jongeren daadwerkelijk betekenis krijgt. Wij zien dit participatietraject over de excuses als onderdeel hiervan, maar niet als eindpunt/ eindresultaat. Excuses dragen bij, maar staan voor veel jongeren niet gelijk aan erkenning.

Nu ons participatietraject ten einde is gekomen willen wij hier graag delen wat de oproep was die wij steeds hoorden, zowel van jongeren als van professionals van lokale initiatieven die wij spraken:

Spreek niet alleen over erkenning van de groep jongeren ‘van wie de ouders erkend gedupeerd zijn van het toeslagenschandaal en die in de periode 2005-2021 uit huis zijn geplaatst’ als zelfstandige groep. Geef deze erkenning daadwerkelijke betekenis door hen ook juridisch te erkennen als ‘zelfstandig gedupeerde jongeren’.

Wij hopen dat we met deze reflectie recht hebben gedaan aan de ervaringen, zorgen en wensen van de jongeren en professionals die al langer met hen werken. En dat dit hoofdstuk evenredig wordt meegenomen in de besluiten over de toekomst van deze jongeren.

DANKWOORD

Onze grootste dank gaat uit naar de jongeren die hun ervaringen, twijfels, kritiek en adviezen met ons hebben gedeeld. Zij vulden de vragenlijst in, namen deel aan gesprekken en bijeenkomsten, spraken met bewindspersonen en lazen mee met dit rapport. Dat vroeg tijd, vertrouwen en soms ook de bereidheid om opnieuw stil te staan bij ingrijpende gebeurtenissen. Wij realiseren ons dat dit allesbehalve vanzelfsprekend is.

Jongeren verschilden soms sterk van mening. Sommige zien excuses als een belangrijke vorm van erkenning. Anderen hebben weinig vertrouwen in woorden van de overheid of willen helemaal geen excuses ontvangen. Juist die verschillende perspectieven hebben dit rapport sterker en eerlijker gemaakt. Ook respecteren we de keuze van jongeren die hun verhaal niet wilden of konden delen.

We bedanken alle jongerenorganisaties, lotgenotenorganisaties, gemeenten, hulpverleners, jongerenwerkers en andere betrokken professionals die jongeren hebben geïnformeerd, met ons hebben meegedacht en hebben geholpen om veilige gesprekken mogelijk te maken. Hun kennis van de doelgroep en hun kritische blik waren belangrijk tijdens het hele traject.

Ook bedanken we het ministerie van Justitie en Veiligheid en het ministerie van Financiën voor hun betrokkenheid bij dit traject. Wij danken staatssecretaris Claudia van Bruggen en staatssecretaris Sandra Palmen voor de tijd die zij vrijmaakten om met jongeren in gesprek te gaan. Daarnaast bedanken we de betrokken medewerkers voor hun ondersteuning en oprechte interesse in de participerende jongeren en hun verhaal.

Daarnaast bedanken we onze onderzoekers, gespreksbegeleiders en iedereen die heeft bijgedragen aan de analyse en totstandkoming van dit rapport.

De openheid van jongeren brengt verantwoordelijkheid met zich mee. Zij deelden hun ervaringen met de verwachting dat hun woorden serieus worden genomen. Met dit rapport geven we hun ervaringen en adviezen door aan iedereen die verantwoordelijkheid draagt voor de excuses en het verdere herstel.

BIJLAGE

Bevat:

- *Vragenlijst versie 1*
- *Vragenlijst versie 2*

Vragenlijst versie 1 (open vragen)

Vraag 1 – boven/onder de 16

Voor dat we beginnen moeten we weten; Ben je jonger of ouder dan 16 jaar?

- 16 jaar of ouder
- Onder de 16

▼

Vraag 1a – onder de 16

Om mee te kunnen doen hebben we toestemming nodig van je verzorger/ouder. Vul hier het e-mail adres van jouw verzorger/ouder in.

- Open

▼

Vraag 2 – Privacybeleid

Geef je toestemming dat NJR jouw antwoorden en persoonsgegevens verwerkt voor dit onderzoek?

We gebruiken jouw antwoorden en persoonsgegevens **alleen voor dit onderzoek**.

Zo kunnen we aan de overheid vertellen wat jongeren uit deze doelgroep b**elangrijk** vinden bij de excuses en het vervolg.

In deze vragenlijst kun je ook persoonsgegevens invullen. Bijvoorbeeld je provincie, culturele achtergrond of iets persoonlijks in een open antwoord. Je **kiest zelf** wat je deelt en je mag altijd vragen overslaan. We delen geen ruwe antwoorden met anderen.

In ons advies gebruiken we alleen algemene uitkomsten, **niets dat direct naar jou te herleiden is**.

Aan het einde kun je **vrijwillig** je naam, e-mailadres of telefoonnummer invullen. Die gegevens gebruiken we alleen om contact met je op te nemen over dit traject en **alleen als jij dit wilt**. Meer uitleg over ons privacybeleid is te vinden op www.njr.nl/privacy

- Ja, ik geef toestemming.
- Nee, ik geef geen toestemming. Ik doe niet mee aan deze vragenlijst.

▼

Vraag 3 – persoonsgegevens

We willen graag weten of we verschillende jongeren bereiken. Daarom vragen we een paar dingen over jou. Je kiest zelf wat je invult. Je mag ook alles overslaan. Wat wil je delen?

- Waar ik ongeveer woon of verblijf
- Mijn gender
- Mijn leeftijdsgroep
- Mijn opleidingssituatie
- Mijn culturele achtergrond
- Ik wil dit niet delen

▼

Vraag 3a– Provincie

In welke provincie woon of verblijf je?

- Drenthe
- Flevoland
- Friesland (Fryslân)
- Gelderland
- Groningen
- Limburg
- Noord-Brabant
- Noord-Holland
- Overijssel
- Utrecht
- Zeeland
- Zuid-Holland

Vraag 3a1- dorp of stad

Woon of verblijf je in een dorp of stad

- Dorp
- Stad

Vraag 3b– gender

Wat is je gender

- Man
- Vrouw
- Non-binair
- Anders

Vraag 3c– Leeftijd

Hoe oud ben je?

16 - 17

18 - 21

22 - 25

26 - 29

30 of ouder

Vraag 3d– opleidingsrichting

Doe je een opleiding? Geef hieronder aan wat jouw (opleiding)situatie op dit moment is. Ben je klaar met een opleiding? Kies dan wat je voor het laatst afgerond hebt.

- Ik heb (nog) geen opleiding
- Basisschool
- Middelbare school (vmbo, mavo, havo of vwo)
- Speciaal onderwijs
- Mbo (niveau 1-4)
- Hbo / hoge school
- Wo / universiteit
- Anders
- Weet ik niet

Vraag 3e– achtergrond

Welke situatie past het beste bij jou?

- Ik voel me vooral Nederlands
- Ik voel me Nederlands maar heb ook een andere culturele achtergrond
- Ik voel me meer verbonden met een andere cultuur dan de Nederlandse
- Ik weet het niet
- Anders
- Weet ik niet

▼

Vraag 4

Heb je eerder meegepraat over dit thema of de toeslagenaffaire?

- Ja
- Nee
- Weet ik niet

▼

Vraag 5

De overheid heeft eerder excuses gemaakt aan ouders die geraakt zijn door de toeslagenaffaire (gedupeerden). Ook is er de kindregeling gekomen voor kinderen van gedupeerde ouders. Die bestaat onder andere uit erkenning en de brede ondersteuning van de gemeente. Hoe heb je deze erkenning en excuses ervaren?

(Wat vond je daarin prettig of vervelend)

- Open tekstveld

▼

Vraag 6 — Schaal 1-10

De overheid gaat dus naast de al gemaakte excuses, specifiek excuses maken aan jongeren die te maken hebben (gehad) met de toeslagenaffaire en die uit huis zijn geplaatst. Op schaal van 1 tot 10 hoe belangrijk zijn deze excuses voor jou/jouw verwerking?

1: Negatief voor mijn verwerking. 10: Gaat mij en mijn verwerking erg helpen

▼

Splitsing op score vraag 6

Score 1-4

Vraag 6a — Score 1-4

Is er iets wat ervoor kan zorgen dat de excuses voor jou wel iets betekenen?

- Ja → door naar vraag 7
- Nee
- Nee, maar ik vind het toch belangrijk dat het gebeurt → door naar vraag 7

▼

Vraag 6b — Alleen bij 'Nee'

Kan je dat uitleggen?

- Open tekstveld

▼

Vraag 6c — Alleen bij 'Nee'

Dankjewel voor je input! Wil je nog iets anders kwijt?

Goed om te weten: Deze vragenlijst gaat over excuses aanbieden aan jongeren die te maken hebben (gehad) met de toeslagenaffaire en vervolgens uit huis zijn geplaatst. Er kunnen helaas geen nieuwe herstelmaatregelen beloofd worden. De overheid werkt wel aan herstelmaatregelen zoals het kosteloos kunnen volgen van een opleiding en begeleiding bij het inzien van de dossiers bij bijvoorbeeld jeugdinstellingen. Over dat laatste kan je na deze vraag nog meedenken, als je dat wilt.

- Open tekstveld → door naar vraag 13b

Score 5-10

Vraag 7 — Score 5-10

Wat moet er gezegd worden in de excuses?

- Open tekstveld

▼

Vraag 8

De verantwoordelijke staatsecretaris van Justitie en Veiligheid Claudia van Bruggen, gaat sowieso excuses maken namens de overheid, wie moet dat volgens jou nog meer doen?

- De Belastingdienst
- Ministerie van Financiën
- Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport
- Jeugdzorg
- De gemeente
- De kinderrechter
- Raad voor de Kinderbescherming
- Iemand die namens de overheid verantwoordelijkheid kan nemen
- Maakt niet uit, als het maar oprecht voelt
- Ik weet het niet
- Anders, namelijk...

▼

Vraag 9

Hoe moeten de excuses eruitzien zodat ze voor jou iets waard zijn en/of jij ze gelooft?

Dat kan alles zijn, bijvoorbeeld ook een documentaire, podcast of tentoonstelling.

- Open tekstveld

▼

Vraag 10

Beeld je in: het is de dag van de excuses. Waar ben je op dat moment en hoe ontvang je de excuses?

Bijvoorbeeld: live aanwezig bij een bijeenkomst, via de tv, samen met mensen die je kent, via een kunstwerk, met lekker eten

- Open tekstveld

▼

Vraag 11

Welke woorden of dingen zouden volgens jou juist niet werken?

- Open tekstveld

▼

Vraag 12

Wat wil je dat wij sowieso meegeven aan de overheid? Of wil je nog iets kwijt? Dit mag alles zijn wat jij belangrijk vindt.

- Open tekstveld

▼

Vraag 13

Zou je in september willen meedenken over hoe de excuses eruit moeten zien?

- Ja
- Nee
- Misschien

▼

Splitsing op antwoord vraag 13

Ja / Misschien

Vraag 13 a— Alleen bij 'Ja' of 'Misschien'

In september organiseren we een aantal fysieke sessies met jongeren. We zijn benieuwd: wat is voor jou een fijne manier om mee te denken?

- Op de bijeenkomst zelf
- In een online gesprek
- Door nog een vragenlijst in te vullen
- In een één-op-één gesprek
- Via een begeleider of vertrouwde organisatie
- Anders, namelijk: ...

▼

Vraag 14

Via welk telefoonnummer of e-mailadres mogen we je op de hoogte houden?

▼

Vraag 15

Wij zijn ... wat is jouw naam?

- Tekstveld

▼

Vraag 16

Sommige jongeren die te maken hebben gehad met de toeslagenaffaire en uit huis zijn geplaatst, hebben aangegeven dat ze graag hun dossier willen inzien. Het aanpassen van je dossier is niet mogelijk maar je kunt wel een eigen verklaring (zienswijze) toevoegen. Zodat jouw kant van het verhaal er ook in staat. Wil jij hierover meedenken? Dat kan via nog 3 vragen en duurt ongeveer 2 minuten.

- Ja
- Nee

▼

Nee

Vraag 13b — Alleen bij 'Nee'

Wil je wel op de hoogte blijven over dit excuustraject?

- Ja → door naar vraag 14
- Nee → door naar vraag 16

Vraag 17

Als je je dossier opvraagt, zorgt de organisatie waar je dat doet voor iemand die alles uitlegt en jouw vragen beantwoordt. Wat vind jij hierbij belangrijk?

Open vraag

▼

Vraag 18

Zou je hier gebruik van maken? Waarom wel of waarom niet?

Open vraag

▼

Vraag 19

Alle jongeren die hier gebruik van mogen maken krijgen hier informatie over. We zijn benieuwd, op welke manier kan je die informatie het beste krijgen?

Open vraag

▼

Afsluiting & bedanktekst

Dankjewel dat je de tijd hebt genomen om deze vragenlijst in te vullen. Wat je hebt gedeeld, helpt ons om aan de overheid mee te geven wat jongeren belangrijk vinden bij de excuses.

->Je hebt aangegeven dat we contact met je mogen opnemen om in september mee te denken tijdens de fysieke sessies. We sturen je hierover zo snel mogelijk een berichtje!

->Je hebt aangegeven op de hoogte te willen blijven van de excuses, je krijgt hierover bericht zodra hier meer over bekend is.

Als je jongeren kent die die dit ook hebben meegemaakt en misschien willen meedoen, stuur deze vragenlijst vooral door!

Bedankt!

Groetjes,

Vragenlijst versie 2 (meerkeuze vragen)

Vraag 1 – boven/onder de 16

Voor dat we beginnen moeten we weten; Ben je jonger of ouder dan 16 jaar?

- 16 jaar of ouder
- Onder de 16

Vraag 1a – onder de 16

Om mee te kunnen doen hebben we toestemming nodig van je verzorger/ouder. Vul hier het e-mailadres van jouw verzorger/ouder in.

- Open

Vraag 2 – Privacybeleid

Geef je toestemming dat NJR jouw antwoorden en persoonsgegevens verwerkt voor dit onderzoek?

We gebruiken jouw antwoorden en persoonsgegevens **alleen voor dit onderzoek**.

Zo kunnen we aan de overheid vertellen wat jongeren uit deze doelgroep b**elangrijk** vinden bij de excuses en het vervolg.

In deze vragenlijst kun je ook persoonsgegevens invullen. Bijvoorbeeld je provincie, culturele achtergrond of iets persoonlijks in een open antwoord. Je **kiest zelf** wat je deelt en je mag altijd vragen overslaan. We delen geen ruwe antwoorden met anderen.

In ons advies gebruiken we alleen algemene uitkomsten, **niets dat direct naar jou te herleiden is**.

Aan het einde kun je **vrijwillig** je naam, e-mailadres of telefoonnummer invullen. Die gegevens gebruiken we alleen om contact met je op te nemen over dit traject en **alleen als jij dit wilt**. Meer uitleg over ons privacybeleid is te vinden op www.njr.nl/privacy

- Ja, ik geef toestemming.
- Nee, ik geef geen toestemming. Ik doe niet mee aan deze vragenlijst.

Vraag 3 – persoonsgegevens

We willen graag weten of we verschillende jongeren bereiken. Daarom vragen we een paar dingen over jou. Je kiest zelf wat je invult. Je mag ook alles overslaan. Wat wil je delen?

- Waar ik ongeveer woon of verblijf
- Mijn gender
- Mijn leeftijdsgroep
- Mijn opleidingssituatie
- Mijn culturele achtergrond
- Ik wil dit niet delen

Vraag 3a– Provincie

In welke provincie woon of verblijf je?

- Drenthe
- Flevoland
- Friesland (Fryslân)
- Gelderland
- Groningen
- Limburg
- Noord-Brabant
- Noord-Holland
- Overijssel
- Utrecht
- Zeeland
- Zuid-Holland

Vraag 3a1- dorp of stad

Woon of verblijf je in een dorp of stad

- Dorp
- Stad

Vraag 3b– gender

Wat is je gender

- Man
- Vrouw
- Non-binair
- Anders

Vraag 3c– Leeftijd

Hoe oud ben je?

16 - 17

18 - 21

22 - 25

26 - 29

30 of ouder

Vraag 3d– opleidingsrichting

Doe je een opleiding? Geef hieronder aan wat jouw (opleiding)situatie op dit moment is. Ben je klaar met een opleiding? Kies dan wat je voor het laatst afgerond hebt.

- Ik heb (nog) geen opleiding
- Basisschool
- Middelbare school (vmbo, mavo, havo of vwo)
- Speciaal onderwijs
- Mbo (niveau 1-4)

Vraag 3e– achtergrond

Welke situatie past het beste bij jou?

- Ik voel me vooral Nederlands
- Ik voel me Nederlands maar heb ook een andere culturele achtergrond
- Ik voel me meer verbonden met een andere cultuur dan de Nederlandse
- Ik weet het niet
- Anders

- Weet ik niet

- Hbo / hoge school
- Wo / universiteit
- Anders
- Weet ik niet

▼

Vraag 4

Heb je eerder meegepraat over dit thema of de toeslagenaffaire?

- Ja
- Nee
- Weet ik niet

▼

Vraag 5

De overheid heeft eerder excuses gemaakt aan ouders die geraakt zijn door de toeslagenaffaire (gedupeerden). Ook is er de kindregeling gekomen voor kinderen van gedupeerde ouders. Die bestaat onder andere uit erkenning en de brede ondersteuning van de gemeente. Hoe heb je deze erkenning en excuses ervaren?

- Ik heb hier zelf niets van gemerkt
- Als vervelend
- Als te laat (het duurde te lang)
- Als onvoldoende
- Als een dubbel gevoel
- Ik zit er nog steeds middenin
- Als een eerste stap
- Als belangrijk
- Als prettig/fijn
- Weet ik niet
- Anders

▼

Vraag 5a

Kan je dat uitleggen?

- Open vraag

▼

Vraag 6 — Schaal 1-10

De overheid gaat dus naast de al gemaakte excuses, specifiek excuses maken aan jongeren die te maken hebben (gehad) met de toeslagenaffaire en uit huis zijn geplaatst. Op schaal van 1 tot 10 hoe belangrijk zijn deze excuses voor jou/jouw verwerking?

1: Negatief voor mijn verwerking. 10: Gaat mij en mijn verwerking erg helpen

▼

Splitsing op score vraag 6

Score 1-4

Vraag 6a — Score 1-4

Is er iets wat ervoor kan zorgen dat de excuses voor jou wel iets betekenen?

- Ja → door naar vraag 7
- Nee
- Nee, maar ik vind het toch belangrijk dat het gebeurt → door naar vraag 7

▼

Vraag 6b — Alleen bij 'Nee'

Kan je dat uitleggen?

- Open tekstveld

▼

Vraag 6c — Alleen bij 'Nee'

Dankjewel voor je input! Wil je nog iets anders kwijt?

Goed om te weten: Deze vragenlijst gaat over excuses aanbieden aan jongeren die te maken hebben (gehad) met de toeslagenaffaire en uit huis zijn geplaatst. Er kunnen helaas geen nieuwe herstelmaatregelen beloofd worden. De overheid werkt wel aan

Score 5-10

Vraag 7 — Score 5-10

Wat moet er gezegd worden in de excuses?

- Open vraag

▼

Vraag 8

De verantwoordelijke staatsecretaris van Justitie en Veiligheid Claudia van Bruggen, gaat sowieso excuses maken namens de overheid, aan wie denk jij nog meer?

- De Belastingdienst
- Ministerie van Financiën
- Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport
- Jeugdzorg
- De gemeente
- De kinderrechter
- Raad voor de Kinderbescherming
- Iemand die namens de overheid verantwoordelijkheid kan nemen
- Maakt niet uit, als het maar oprecht voelt

herstelmaatregelen zoals het kosteloos kunnen volgen van een opleiding en begeleiding bij het inzien van de dossiers bij bijvoorbeeld jeugdinstellingen. Over dat laatste kan je na deze vraag nog meedenken, als je dat wilt.

- Open tekstveld → door naar vraag 13b

- Ik weet het niet
- Anders, namelijk...

Vraag 9

Hoe moeten de excuses eruitzien zodat ze voor jou iets waard zijn en/of jij ze gelooft?

Je mag meerdere antwoorden kiezen

- De excuses moeten oprecht voelen
- De excuses moeten niet alleen van de overheid komen, maar van alle instanties die een rol hebben gespeeld
- Tijdens de excuses moeten fouten worden erkend
- Tijdens de excuses moet er niet alleen naar het verleden gekeken worden, maar ook naar de toekomst
- Tijdens de excuses wil ik andere mensen kunnen ontmoeten
- Na de excuses wil ik hulp en ondersteuning ontvangen
- Na de excuses moet er zichtbare verandering komen, zodat dit niet nog een keer gebeurt
- Weet ik niet
- Anders

Vraag 9a

Kan je dat uitleggen?

- Open vraag

Vraag 10

Hoe worden de excuses gemaakt?

Je mag meerdere antwoorden kiezen

- In de vorm van een toespraak
- In de vorm van een video
- In de vorm van een documentaire
- In de vorm van een tentoonstelling
- In de vorm van een monument
- In de vorm van een bijeenkomst
- Het moet op tv komen, zodat meer mensen hiervan weten
- Weet ik niet
- Anders

Vraag 11

Beeld je in: het is de dag van de excuses. Waar ben je op dat moment en hoe ontvang je de excuses?

Je mag meerdere antwoorden kiezen

- Ik lees de excuses via een brief
- Ik zie de excuses op sociale media
- Ik bekijk de excuses (live) op tv
- Ik ben fysiek aanwezig bij de excuses
- Ik ben persoonlijk op de hoogte gesteld over de excuses
- Ik kan mensen meenemen naar de excuses
- Wanneer de excuses worden gemaakt zijn er veel mensen aanwezig

- Wanneer de excuses worden gemaakt is er een kleine groep aanwezig
- De excuses worden gemaakt op één moment
- De excuses worden gemaakt op meerdere momenten
- Ik ontvang de excuses niet
- Weet ik niet
- Anders

▼

Vraag 11a

Kan je dat uitleggen?

- Open vraag

▼

Vraag 12

Welke woorden of dingen zouden volgens jou juist niet werken?

- Open tekstveld

▼

Vraag 13

Wat wil je dat wij sowieso meegeven aan de overheid? Of wil je nog iets kwijt? Dit mag alles zijn wat jij belangrijk vindt.

- Open tekstveld

▼

Vraag 14

Zou je in september willen meedenken over hoe de excuses eruit moeten zien?

- Ja
- Nee
- Misschien

▼

Splitsing op antwoord vraag 13

Ja / Misschien

▼

Vraag 14a

Fijn dat je bij de fysieke sessies wilt zijn! Via welk telefoonnummer of e-mailadres mogen we je bereiken?

Nee

Vraag 14b — Alleen bij 'Nee'

Wil je wel op de hoogte blijven over dit excuustraject?

- Ja → door naar vraag 14b
- Nee → door naar vraag 16

▼

Vraag 14c

Via welk telefoonnummer of e-mailadres mogen we je op de hoogte houden over dit excuustraject?

▼

Vraag 15

Wij zijn …. wat is jouw naam?

- Tekstveld

▼

Vraag 16

Sommige jongeren die te maken hebben gehad met de toeslagenaffaire en uit huis zijn geplaatst, willen hun dossier inzien. Het aanpassen van je dossier is niet mogelijk, maar je kunt wel een eigen verklaring (zienswijze) toevoegen. Zodat jouw kant van het verhaal er ook in staat. Wil jij hierover meedenken? Dat kan via nog 3 vragen en duurt ongeveer 2 minuten.

- Ja
- Nee

▼

Vraag 17

Als je je dossier opvraagt, zorgt de organisatie waar je dat doet voor iemand die alles uitlegt en jouw vragen beantwoordt. Wat vind jij hierbij belangrijk?

- Open vraag

▼

Vraag 18

Zou je hier gebruik van maken?

- Ja
- Nee
- Misschien

Vraag 18a

Kan je dat uitleggen?

Open vraag

▼

Vraag 19

Alle jongeren die hier gebruik van mogen maken krijgen hier informatie over. We zijn benieuwd, op welke manier kan je die informatie het beste krijgen?

Je mag meerdere antwoorden kiezen

- Via een email
- Via sociale media
- Via proces begeleiders/case managers
- Via een website
- Anders

▼

Afsluiting & bedanktekst

Dankjewel dat je de tijd hebt genomen om deze vragenlijst in te vullen. Wat je hebt gedeeld, helpt ons om aan de overheid mee te geven wat jongeren belangrijk vinden bij de excuses.

->Je hebt aangegeven dat we contact met je mogen opnemen om in september mee te denken tijdens de fysieke sessies. We sturen je hierover zo snel mogelijk een berichtje!

->Je hebt aangegeven op de hoogte te willen blijven van de excuses, je krijgt hierover bericht zodra hier meer over bekend is.

Als je jongeren kent die die dit ook hebben meegemaakt en misschien willen meedoen, stuur deze vragenlijst vooral door!

Bedankt!

Groetjes,

njr

nationale
jeugdraad